

ARCHEOLOGIENOTA BILZEN KORENSTRAAT-ROMBOUTSTRAAT

J. CLAESEN & B. VAN GENECHTEN

FEBRUARI 2022

Titel

Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Bilzen Korenstraat-Romboutstraat

Auteur(s)

Jan Claesen & Ben Van Genechten

Projectnummer

2022A480

Plaats en datum

Kortenaken, februari 2022

Reeks en nummer

ARCHEBO rapport 2022A480

ISSN 2034-5615

© 2022 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	<i>Algemeen</i>	<i>4</i>
1.2	<i>Beschrijving onderzoeksopdracht</i>	<i>4</i>
1.3	<i>Doelstellingen</i>	<i>7</i>
1.4	<i>Randvoorwaarden.....</i>	<i>7</i>
1.5	<i>Onderzoeksvragen</i>	<i>7</i>
2	Huidige & toekomstige situatie	8
2.1	<i>Huidige situatie</i>	<i>8</i>
2.2	<i>Toekomstige situatie</i>	<i>11</i>
3	Bureauonderzoek	14
3.1	<i>Landschappelijke & bodemkundige situering</i>	<i>14</i>
3.2	<i>Archeologische en erfgoedkundige data.....</i>	<i>21</i>
3.3	<i>Historiek en cartografische bronnen</i>	<i>27</i>
3.4	<i>Archeologische verwachting</i>	<i>33</i>
4	Resultaten bureauonderzoek	35
4.1	<i>Algemeen</i>	<i>35</i>
4.2	<i>Beantwoording onderzoeksvragen</i>	<i>35</i>
4.3	<i>Samenvatting / assessment bureauonderzoek</i>	<i>36</i>
4.4	<i>Programma van maatregelen</i>	<i>38</i>
5	Bibliografie	39
6	Figurenlijst.....	41

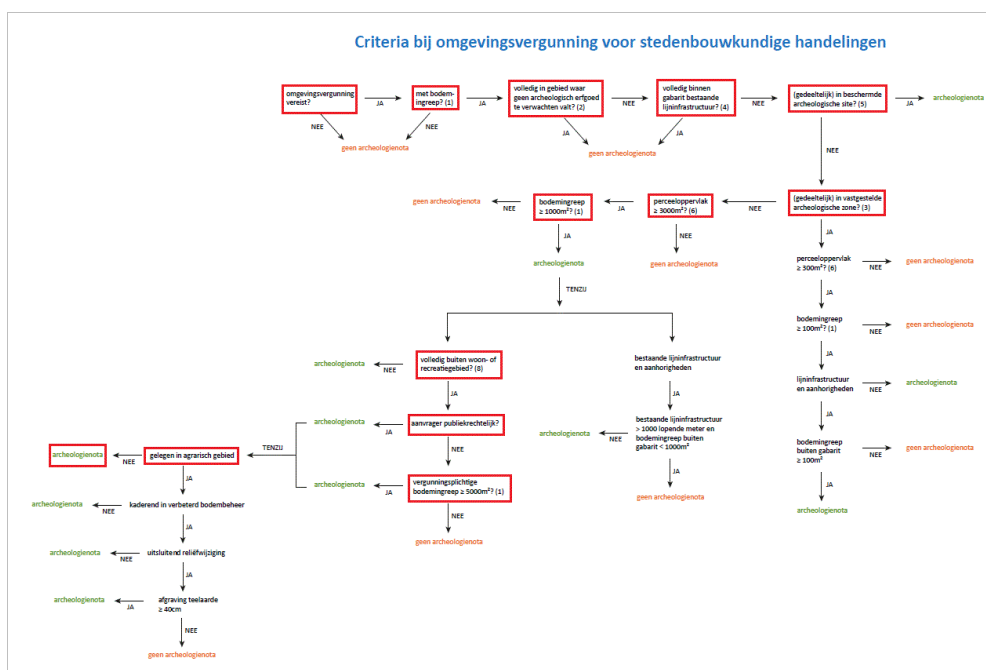
1 INLEIDING

1.1 ALGEMEEN

Bij het aanvragen van een omgevingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een omgevingsvergunning is afhankelijk van een aantal criteria:

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen

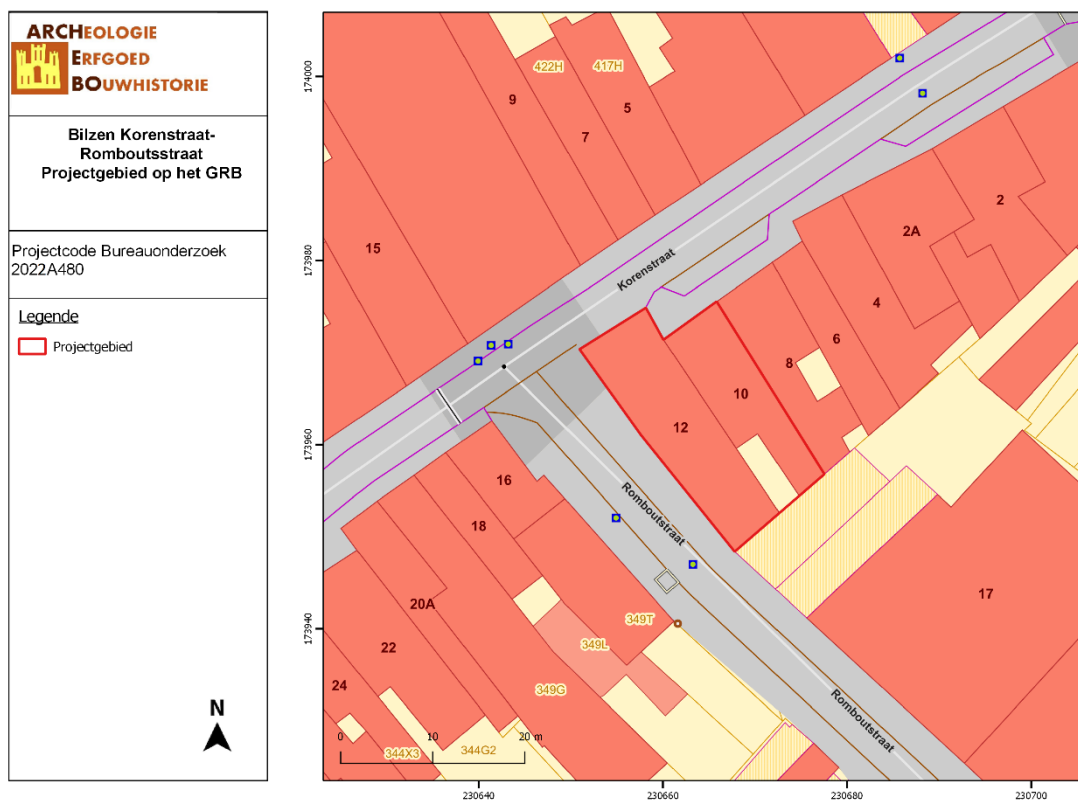
1.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPDRACHT

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor een projectgebied aan de Korenstraat 10-12 en Romboutstraat 21 te Bilzen (Limburg). Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever de bouw inplannen van een woongeheel met 8 eenheden en 2 handelsruimten. Het projectgebied heeft een totale oppervlakte van ca. 353m² en bevindt zich binnen de archeologische zone van Bilzen.

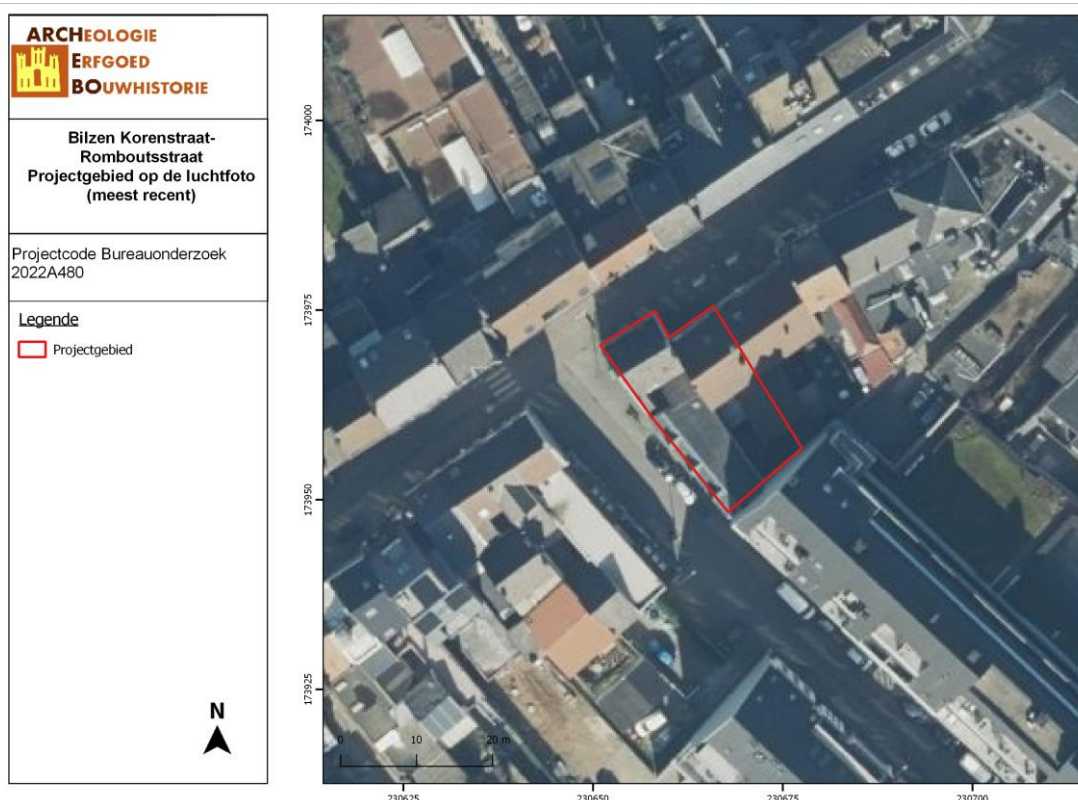
Aangezien de aanvraag voor een omgevingsvergunning na 1 juni 2016 werd ingediend, is een archeologienota evenwel vereist, zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet (art. 5.4.1, 5.4.2, 5.4.8 en 5.4.9). Het bureauonderzoek werd uitgevoerd in juli 2022 onder leiding van erkend archeoloog Jan Claesen. In de onderhavige archeologienota worden de locatie van het terrein en de reeds uitgevoerde werken geanalyseerd. Deze informatie wordt samen met de resultaten van een archeologisch bureauonderzoek bestudeerd.

Administratieve fiche			
Naam site:	Bilzen – Korenstraat 10-12 en Romboutstraat 21		
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem		
Ligging:	Limburg, Bilzen, Korenstraat en Romboutstraat		
Kadaster:	Bilzen, afdeling 1, sectie M, perceelnummers 390L en 391F		
Coördinaten:	A	X	230 651,24
		Y	173 970,25
	B	X	230 677,32
		Y	173 956,90
Uitvoerder:	ARCHEBO bvba Merelnest 5 3470 Kortenaak		
Projectcode bureauonderzoek:	2022A480		
Projectleiding:	Jan Claesen		
Erkenningsnummer projectleiding:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Bewaarplaats archief:	Bij de opdrachtgever		
Grootte projectgebied:	Ca. 353m ²		
Uitvoeringsperiode:	Februari 2022		
Reden van de ingreep	Bouwrijp maken terrein (sloop), bouw van een woongeheel met 8 eenheden en 2 handelsruimten.		
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein, de geplande werken en impact op het bodemarchief.		
Termen Thesauri:	Bureauonderzoek, archeologische zone, stedenbouwkundige handelingen		

De onderstaande GRB-kadasterkaart en Orthofoto tonen het projectgebied op de meest recente stadskarten en luchtfoto's.

Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2022)

Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2022)

1.3 DOELSTELLINGEN

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

1.4 RANDVOORWAARDEN

Het betreft een uitgesteld onderzoek aangezien de vergunning op het moment van schrijven nog niet werd verleend en de initiatiefnemer om economische redenen nog geen voorafgaandelijke kosten wil maken. Bovendien is het terrein op moment van schrijven nog volledig bebouwd en kan een verder vooronderzoek pas gebeuren na de bovengrondse sloop.

1.5 ONDERZOEKSVRAGEN

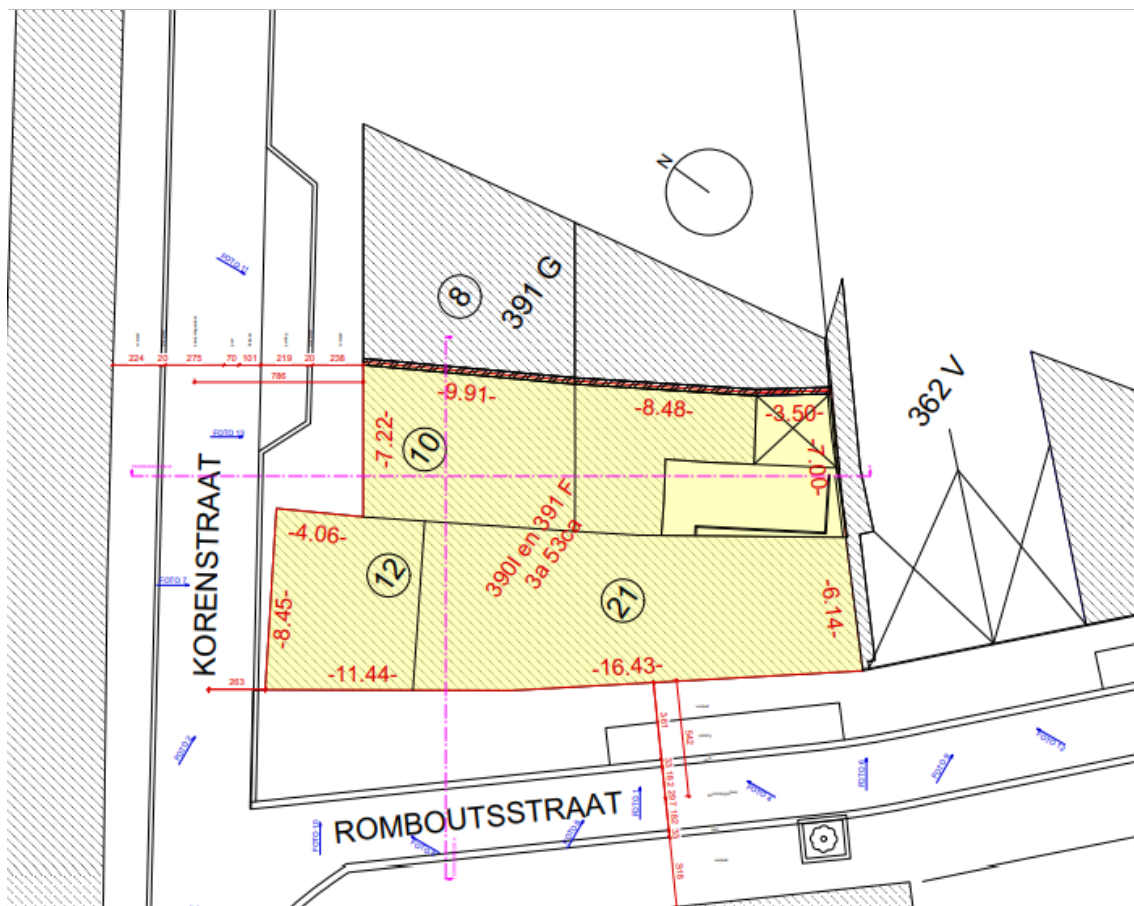
Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

2 HUIDIGE & TOEKOMSTIGE SITUATIE

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het projectgebied ligt aan de hoek van de Korenstraat en Romboutstraat in het centrum van Bilzen. Het terrein omvat de huidige woningen/handelspanden in de Korenstraat 10 en 12 en het handelspand in de Romboutstraat 21. Het volledige terrein is ingenomen door bebouwing en verhardingen. De totale oppervlakte bedraagt ca. 353m². Kadastraal gezien kan het terrein teruggevonden worden op: Bilzen, afdeling 1, sectie M, perceelnummers 390L en 391F.

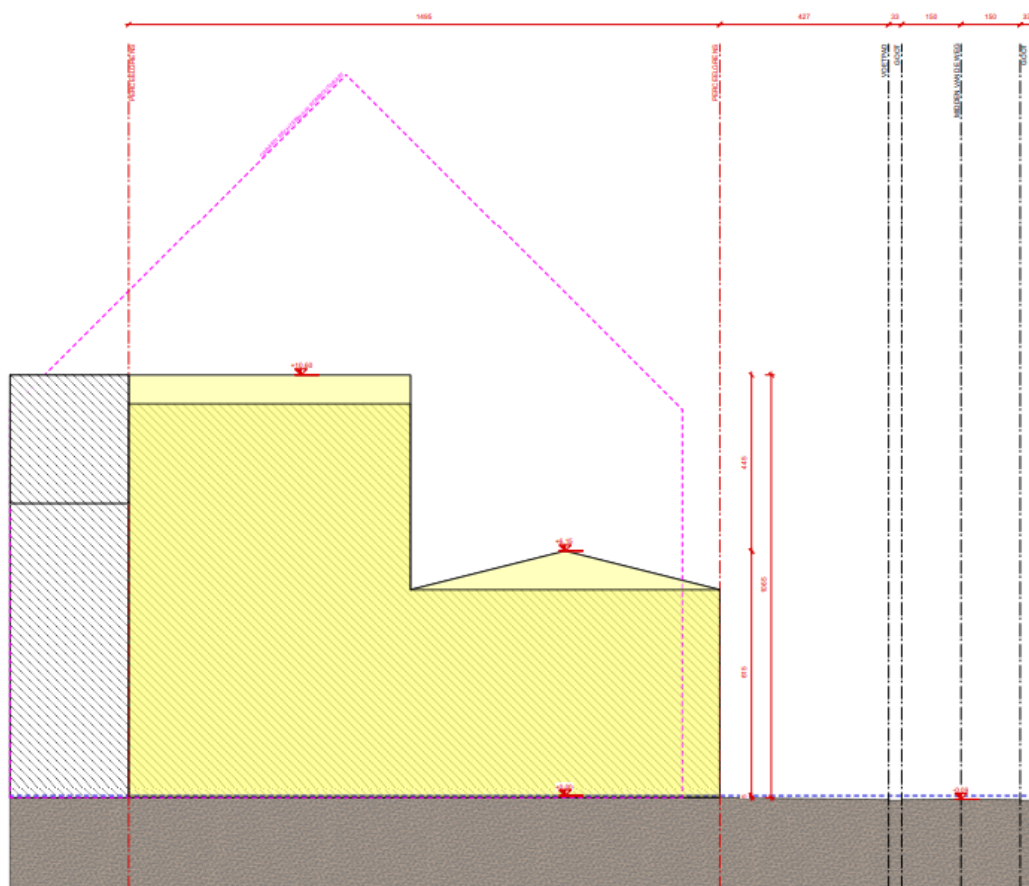
Figuur 4: Bestaande toestand met zicht op de huidige drie woningen (bron: initiatiefnemer)

Figuur 5: Zicht op de huidige woningen en handelspanden aan de Korenstraat 10 en 12 (Google maps, 2022)

Figuur 6: Zicht op het huidige handelspand aan de Romboutstraat 21 (Google maps, 2022)

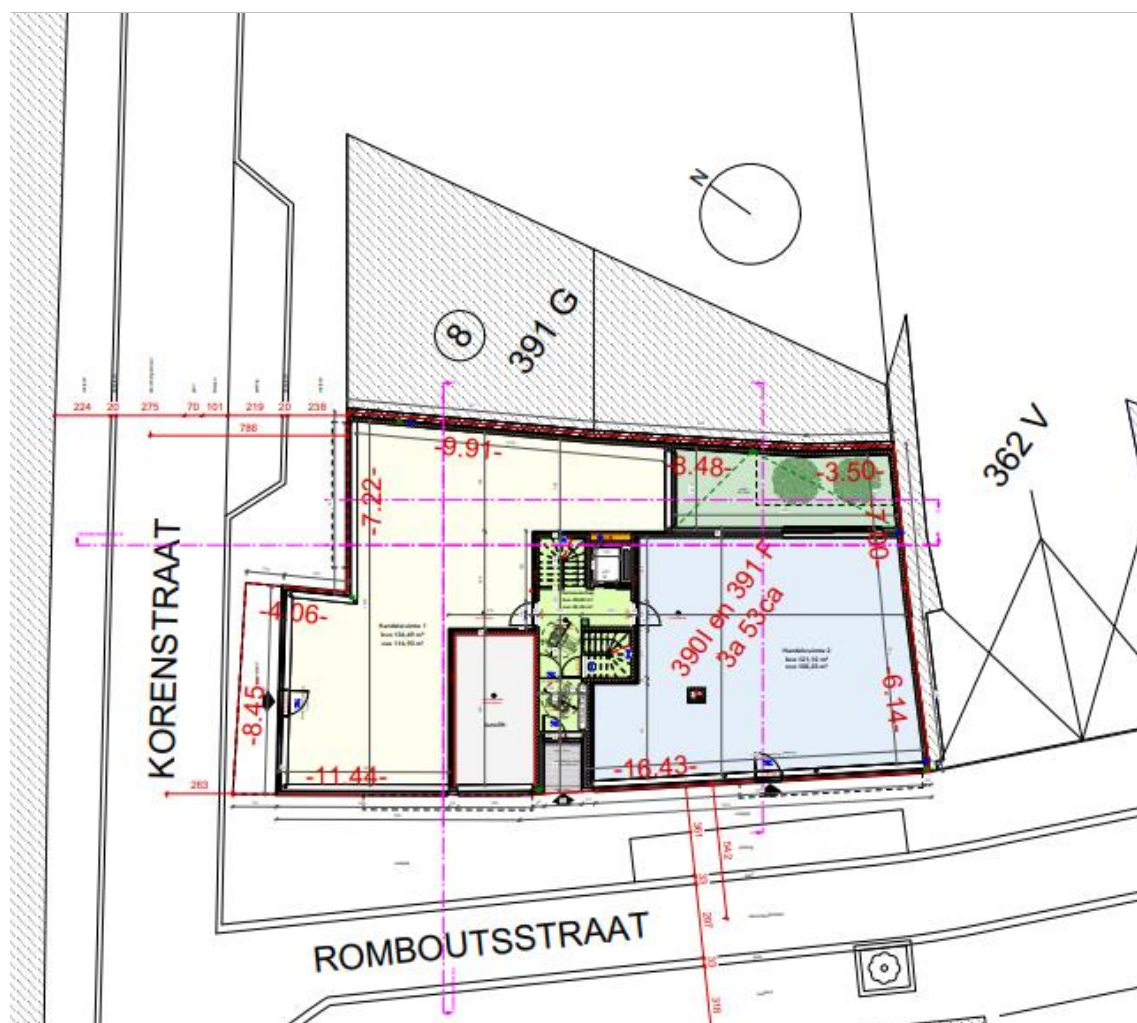

Figuur 7 Doorsnede van het plangebied bestaande toestand (bron: initiatiefnemer)

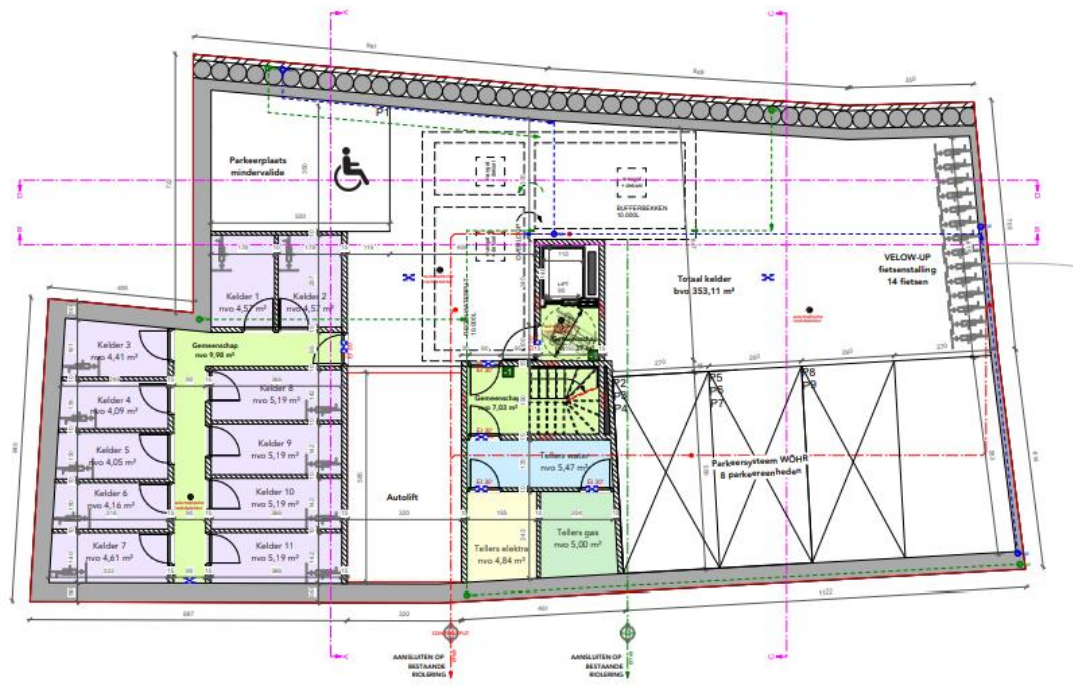
2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De geplande werken omvatten in eerste instantie de sloop van de bestaande bebouwing. Nadien zal een woongeheel met 8 wooneenheden en 2 handelsruimten opgetrokken worden. Het woongeheel zal uit een kelderniveau, gelijkvloers en 3 bovenverdiepingen bestaan. Onder de parkeerkelder, die tot 385cm onder het huidige maaiveldniveau zal uitgegraven worden, worden nog een regenwaterput van 10.000l, een bufferbekken van 30.000l, een pompput en het parkeersysteem voorzien. De totale maximale uitgravingsdiepte zal hierdoor 5,85m bedragen. De geplande werken zullen bijgevolg over het volledige plangebied tot grote diepte verstoringen van het bodemarchief te weeg brengen.

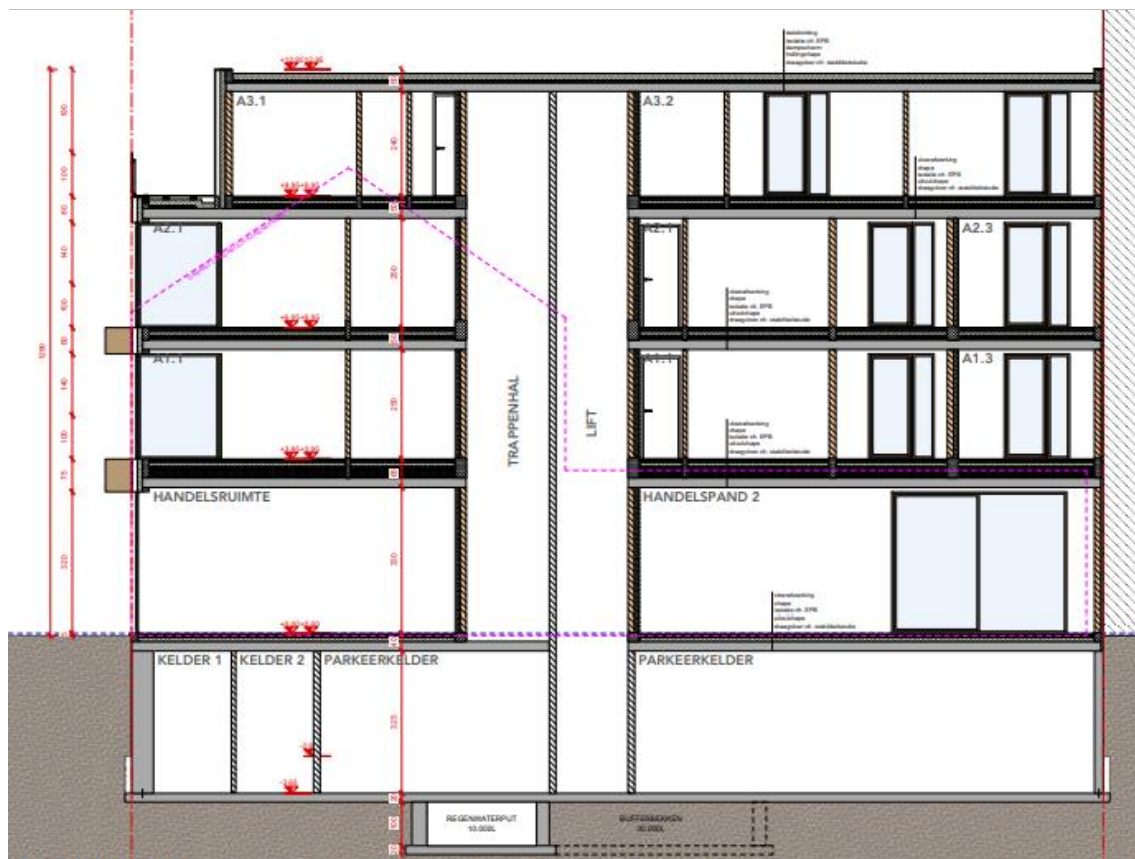
De grond- en snedeplannen worden als bijlage opgenomen in deze studie.

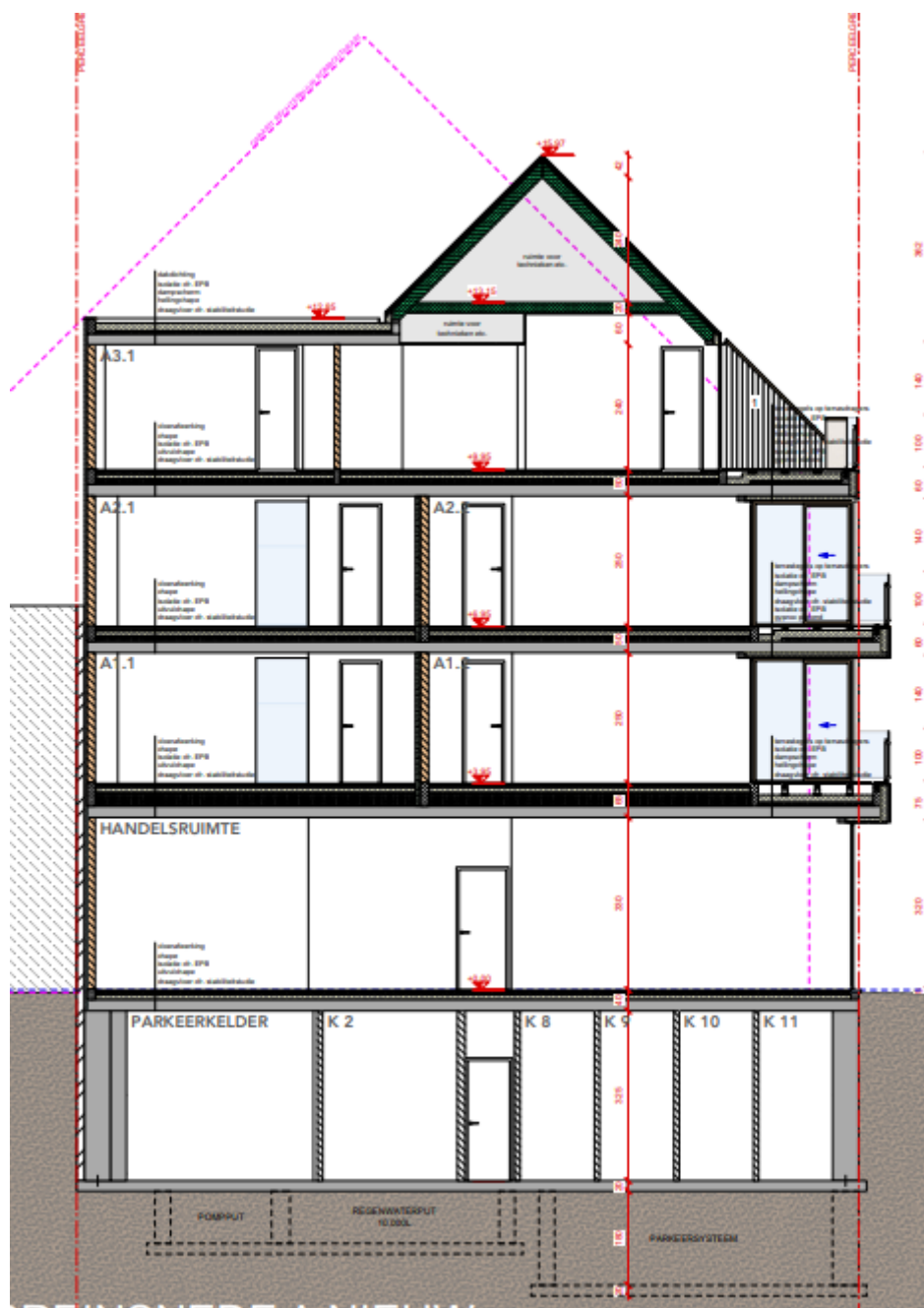
Figuur 8: ontwerpplan - gelijkvloers (initiatiefnemer, 2022).

Figuur 9: ontwerpplan – kelderniveau (initiatiefnemer, 2022).

Figuur 10: Ontwerpplan - snede (initiatiefnemer, 2022)

Figuur 11 Ontwerpplan - snede (initiatiefnemer, 2022)

3 BUREAUONDERZOEK

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

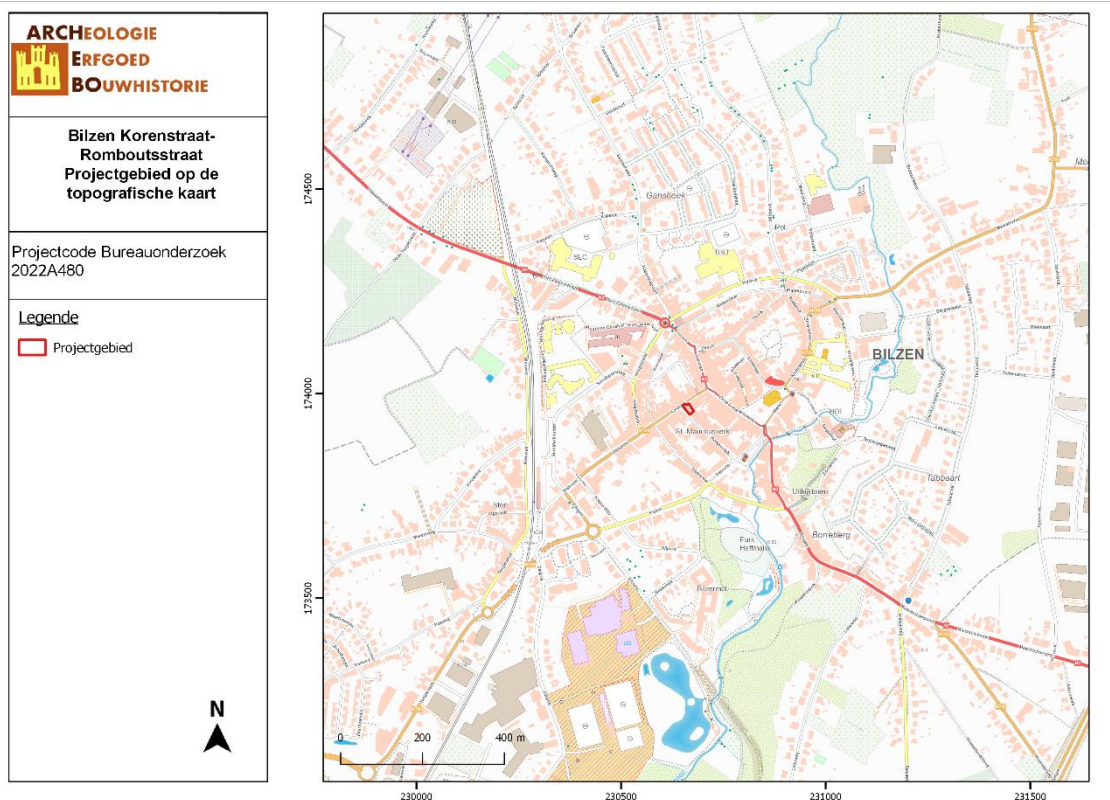
De gebruikte kaarten werden in georeferencierte vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplot om de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

3.1 LANDSCHAPPELIJKE & BODEMKUNDIGE SITUERING

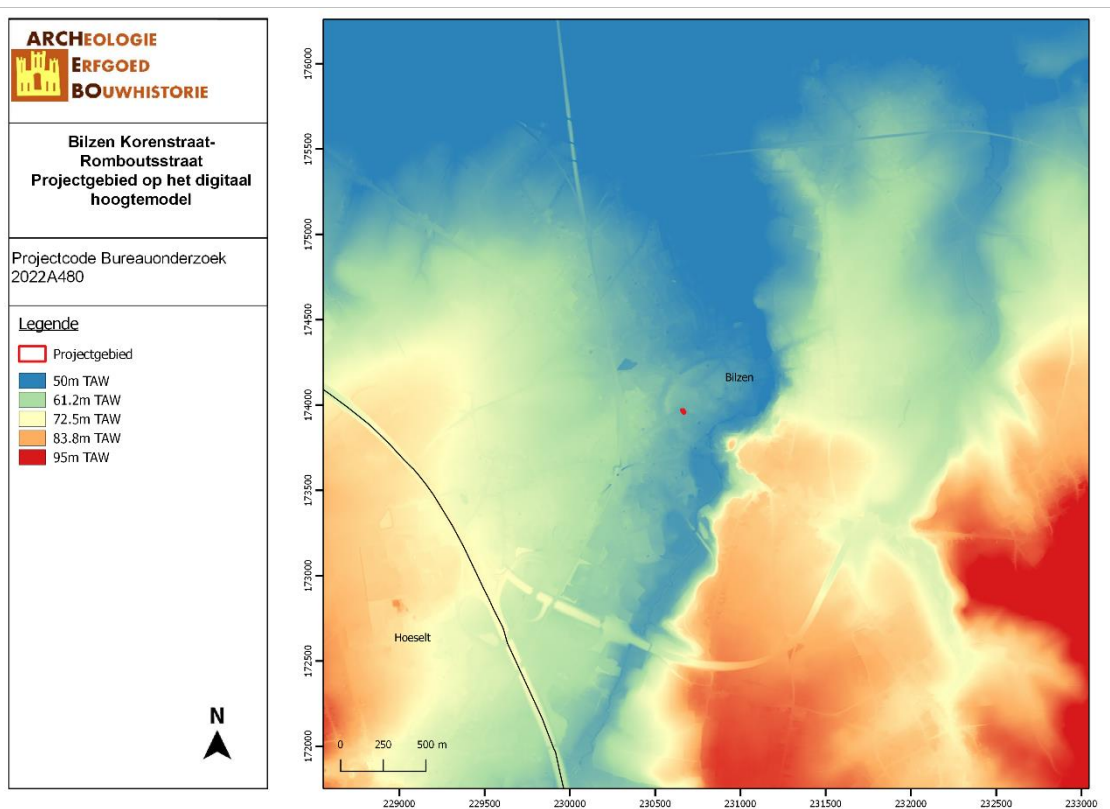
3.1.1 Topografische situering

Het projectgebied is gelegen op de hoek van Korenstraat en de Romboutstraat, in het zuidwestelijke deel van het centrum van Bilzen. Bilzen is een stad gelegen tussen Hasselt en Maastricht in begrens door de gemeenten Genk, Zutendaal, Lanaken, Riemst, Hoeselt en Diepenbeek. De stad ligt op de grens van de Limburgse Kempen en Haspengouw. Kadastraal gezien kan het terrein teruggevonden worden op: Bilzen, afdeling 1, sectie M, perceelnummers 390L en 391F.

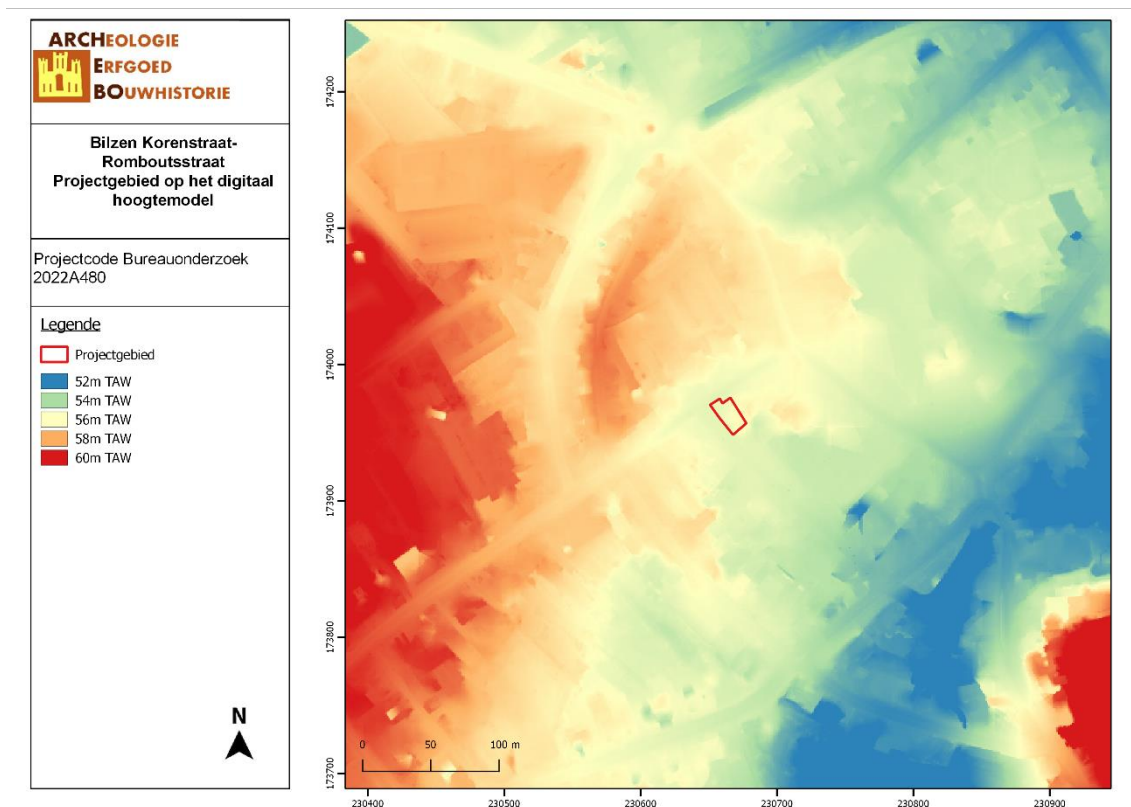
Op het Digitaal hoogtemodel is duidelijk te zien dat het terrein gelegen is op de westelijke helling langsheen de Demer (gradiëntenzone). De Demer zelf loopt deels door het oostelijke deel van de stad. De hoogte van het terrein bedraagt ca. +56m TAW. Verder naar het westen op neemt de hoogte toe. Naar het oosten neemt de hoogte af naar ca. +52m TAW.

Figuur 12: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2022)

Figuur 13: Ruime situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2022)

Figuur 14: Detail van het plangebied gelegen op de westelijke oever en heuvelrug van de Demervallei (Geopunt, 2022)

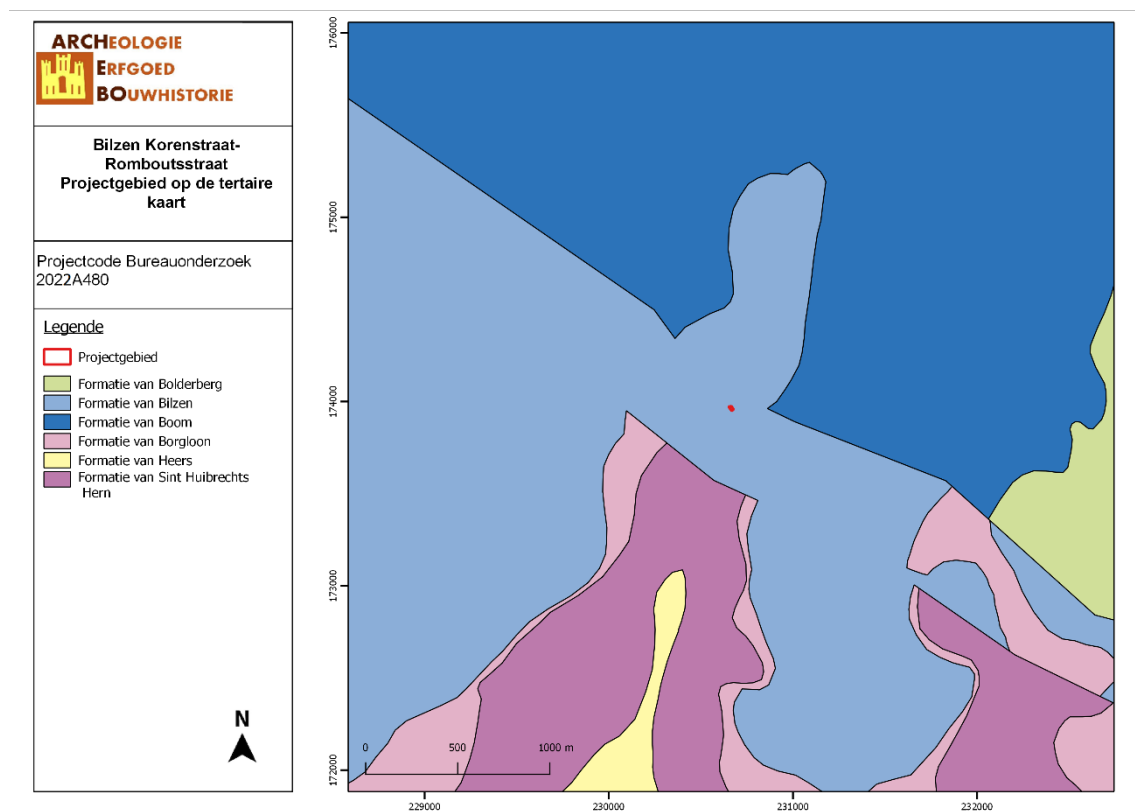
3.1.2 Geologie & landschap

3.1.2.1 Fysisch geografisch

Het projectgebied is volgens de Traditionele Landschappenkaart gekarteerd als ‘Stedelijke gebieden en havengebieden’. Het centrum van Bilzen is quasi volledig gelegen binnen ‘Droog Haspengouw’, in de subregio ‘Boomgaardgebied van Tongeren-Borgloon’. Het landschap wordt gekenmerkt door breedgolvende leemplateaus die ondiep versneden zijn, duidelijke cultuurlandschappelijke structuur met een modulair repeterend karakter; grote dichtheid van kleine landelijke nederzettingen.

3.1.2.2 Paleogeen & neogeen (Tertiair)

Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen bevindt het projectgebied zich binnen de formatie van Bilzen die bestaat uit blauwgrijze tot bruinzwarte klei, zandhoudend met afwisselend dunne lagen silt en septaria-horizonten. Het oostelijke deel van de stad bestaat uit de Formatie van Boom. Deze formatie bestaat uit blauwgrijze tot bruinzwarte klei is zandhoudend en heeft afwisselend dunne lage silt en septaria-horizonten.¹

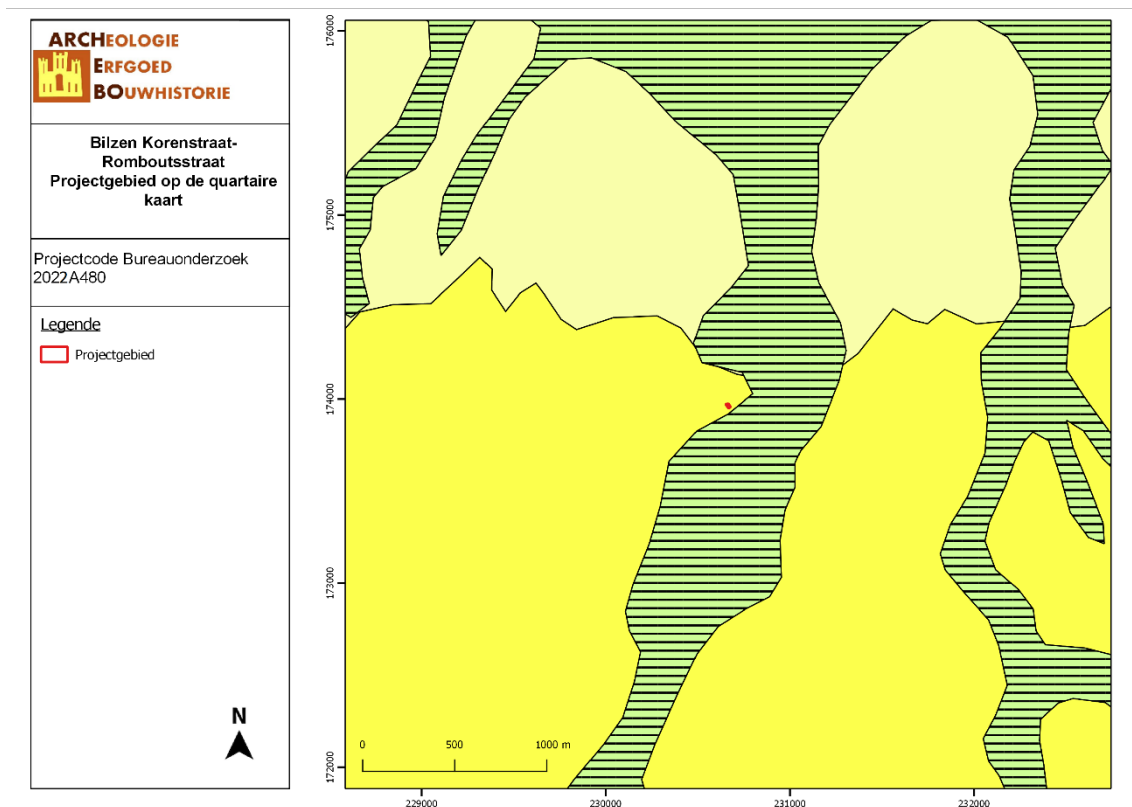
Figuur 15: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2022)

3.1.2.3 Quartair

Volgens de quartairgeologische kaart (1/200.000) bevindt het projectgebied zich volledig binnen type 2. Dit type wordt gekenmerkt door de afwezigheid van Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie. Wel komen hellingsafzettingen (HQ) voor uit het Quartair.

Volgens de quartairgeologische kaart (1/50.000) bestaat het grootste deel van het projectgebied uit type 10 (lichtblauw). Dit type wordt gekenmerkt door demeralluvium. Dit zijn alluviale afzettingen van de Demer, onderaan grof zandig, naar de top van de afzettingen toe lemiger.

¹ geopunt.be

Figuur 16: Situering van het projectgebied op de Quartairegeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2022)

2

ELPw en/of HQ

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

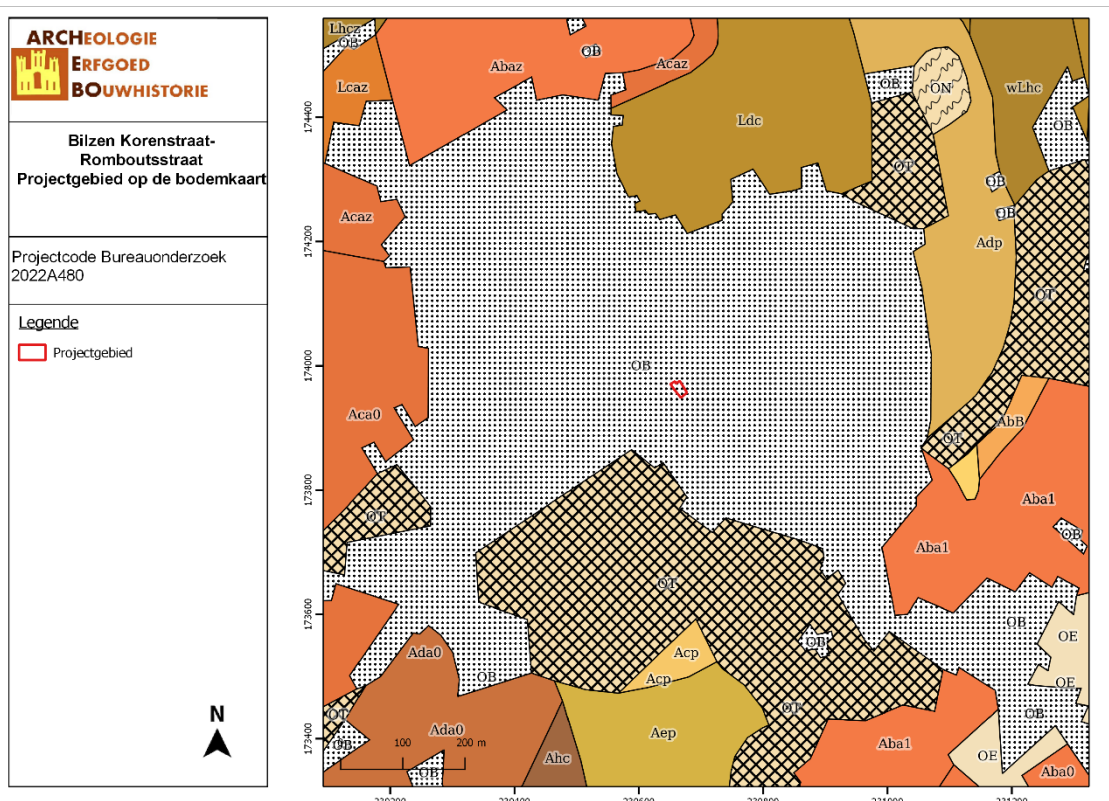
Figuur 17: Uitleg van het type volgens de quartairegeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2022)

3.1.2.4 Bodem, bodemkundig booronderzoek, erosie & bodemgebruik

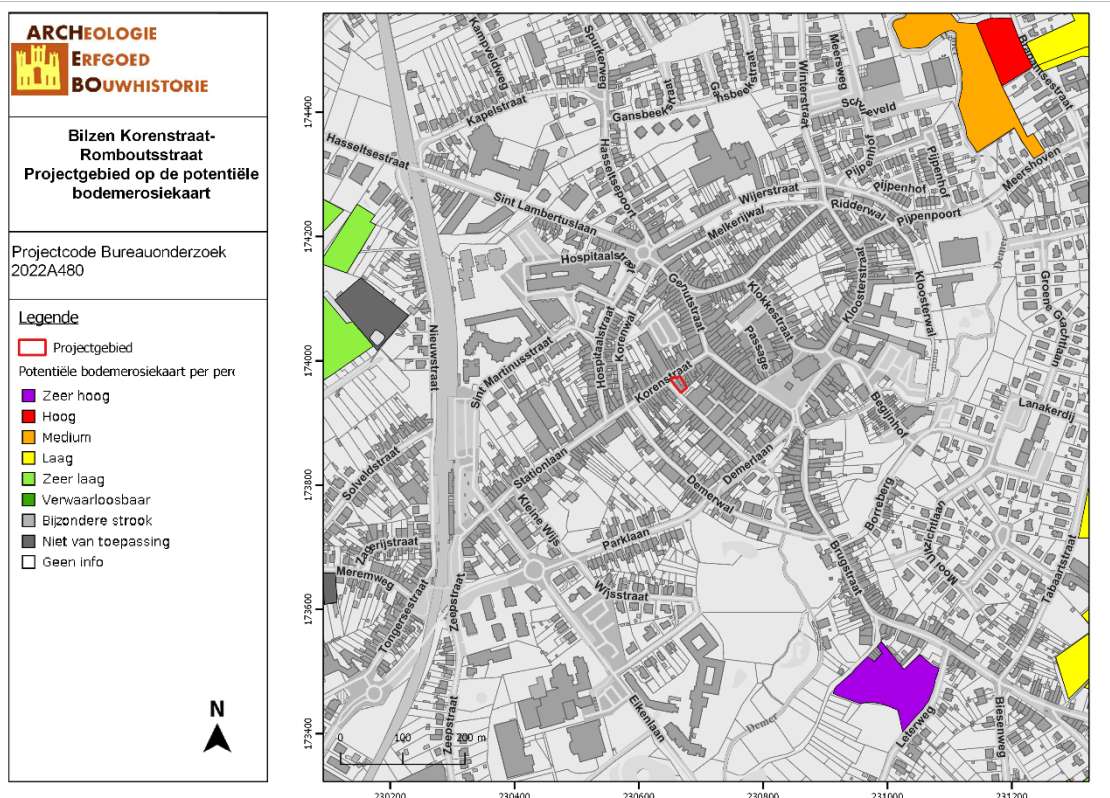
Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het volledige projectgebied omschreven als bebouwde zone ('OB'). In de nabijheid komen de bodemtypes Adp, Abp, AbB en Aba1 voor. Dit zijn matig natte tot droge leembodems zonder profiel, met textuur B horizont of structuur B horizont.

Op de potentiële bodemerosiekaart is voor het projectgebied zelf geen informatie beschikbaar. Ook in de onmiddellijke nabijheid zijn geen percelen gekarteerd. In de ruimere buurt komen verschillende erosiegraden voor, vooral te linken aan de hellingen langsheen de oevergronden van de Demer.

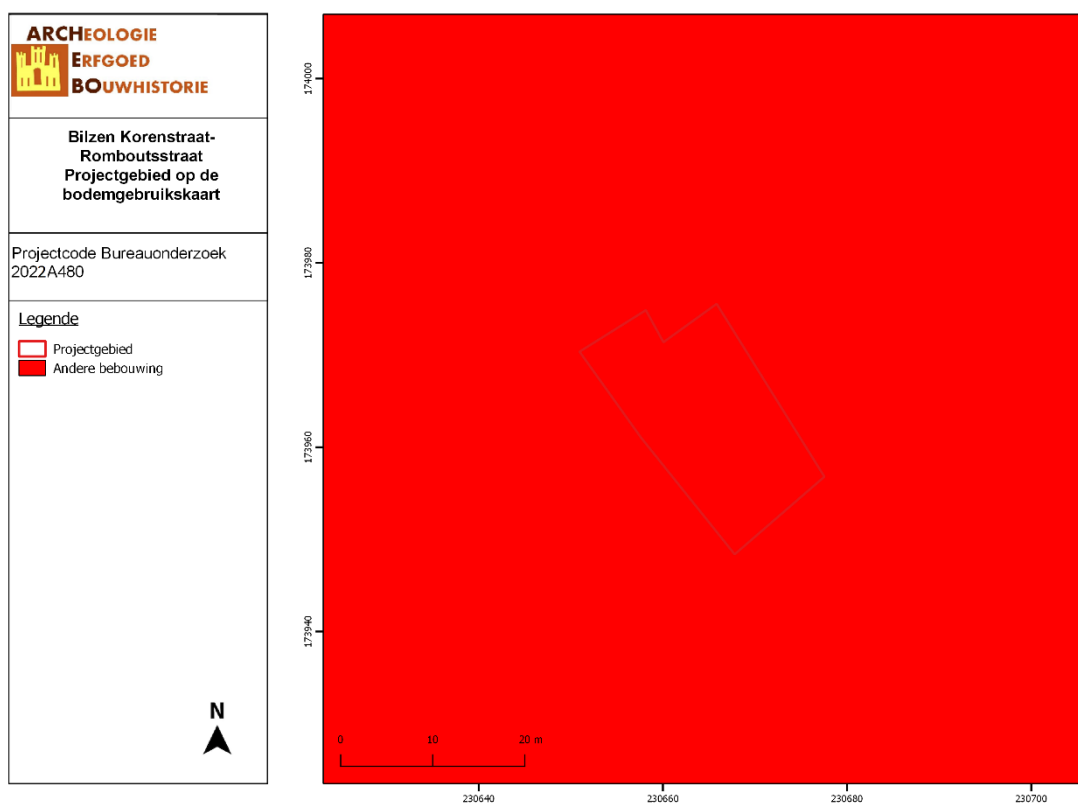
Op de bodemgebruiskaart wordt het projectgebied ingekleurd als ‘andere bebouwing’. Deze kartering komt overeen met het werkelijke gebruik van het terrein als bebouwde zone.

Figuur 18: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2022)

Figuur 19: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2022)

Figuur 20: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2022)

3.2 ARCHEOLOGISCHE EN ERFGOEDKUNDIGE DATA

3.2.1 Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Binnen het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. De Centrale Archeologische inventaris toont wel verschillende vondsten/locaties in de directe en ruime omgeving. In de ruime omgeving van maximum 1000 meter bevinden zich enkele archeologische waarden. Deze zijn quasi allen te situeren in de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. We beperken ons in onderstaand overzicht tot de CAI-locaties binnen de middeleeuwse stadsomwalling (**CAI-locatie 207852**) waarbinnen ook het onderzoeksgebied gelegen is, aangezien deze info het beste kan gelinkt worden aan het studiegebied zelf.

Naast de middeleeuwse stadsomwalling verwijzen een vijftal CAI-locaties naar middeleeuwse stadspoorten. **CAI-locatie 207854** verwijst naar de Hasseltse Poort en **CAI-locatie 207855** betreft de Munsterbilzen Poort/Pijpenpoort. Ter hoogte van **CAI-locatie 52050** (Hasseltsepoort) werden bovendien muurresten waargenomen die, gezien de situering, mogelijk de vroegere stadspoort geweest zou kunnen zijn. De beperkte informatie kan hierover echter geen duidelijkheid verschaffen. Op **CAI-locatie 51906** (Pijpenpoort I) werd een muurstuk van 4,10 m geattesteerd, waarvan de dikte niet kon worden vastgesteld. De muur was opgetrokken in min of meer regelmatig gekapte rechthoekige mergelblokken van diverse afmetingen. Eveneens werd een waterput aangetroffen, opgebouwd uit mergel- en baksteen waarvan de putschacht 3,6 m diep is. **CAI-locatie 915043** (Maastrichterpoort) leverde een poortgebouw (toren) met aansluitend muurwerk in mergel op.

Ter hoogte van de markt toont de CAI meerdere vondstlocaties. De **CAI-locatie 52575** verwijst naar verschillende vondsten uit de late middeleeuwen. Het betreft daarbij paalkuilen en kuilen, mogelijk de fundering van een perron/perroen (een veelvoorkomend iets in het prinsdom Luik), afvalputten/beerputten en een afvalraag. Ook op **CAI-locatie 700488** betreft het o.a. sporen uit de middeleeuwen. Zo werden er sporen van een lichte houten constructie gevonden die doen vermoeden op een kerkje uit de 8ste/9de eeuw. Ook meerdere vlakgraven dateren uit de Karolingische periode. Op het einde van de 19de eeuw werd er aan de noordzijde van de kerk een kapel ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes gebouwd. Voor het plaatsen van de steunberen van de nieuwe kerk in 1904 heeft men de muur van de kapel gedeeltelijk moeten uitbreken. Tegen de westkant van de toren van de kerk werd een bakstenen vloer blootgelegd, waarschijnlijk te relateren aan de nieuwbouw uit 1830, een opslagplaats die in 1876 werd afgebroken. Aan de zuidzijde van de kerk werd een kalkkuil aangetroffen bij opgravingen, wellicht gebruikt tijdens de verbouwingen van de kerk in 1904-1906. Uit de 17de eeuw dateren een grafkelder gezaagd uit mergelblokken en een bakstenen grafkelder met tongewelf en toegang in natuursteen. **CAI-locatie 915012** betreft een halfrond muurfragment (doorsneden door de mergelstenen kerkhofmuur en het toegangsportaal) uit de Karolingische periode. Ook werd er een kuil (1 meter diep komvormig spoor) en weinig archeologica (in de bovenste laag slechts één wandfragment van aardewerk dat midden-Romeins tot vroegmiddeleeuws van datering kan zijn en 2 fragmenten van Romeinse *tegulae*) teruggevonden, alsook een grote (leemwinnings)kuil of een gracht(?). Een kerkhofmuur in mergel dateert uit de 17de eeuw. Uit de 19de eeuw betreft het een zijgevel van de kapel ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes tegen de noordzijde van de kerk en een wegbestrating van de 19de-eeuwse Klokkestraat. Tot slot werden hier ook een 100-tal graven geattesteerd. Op **CAI-locatie 915013** werd een waterput, een kuil (ten zuiden van de kerk met twee dakpanfragmenten), vlakgraven en een knekelkuil aangetroffen. De datering hiervan is onduidelijk. De locatie van de huizen rechts van het oude stadhuis had voor de bouw van de huizen dienst gedaan als kerkhof. De graven worden immers verstoord door de waterput en een mergelmuur. Uit de volle middeleeuwen werd een gracht met waarschijnlijk een grensafbakende functie teruggevonden. Rechts van het stadhuis stonden oorspronkelijk 3 woningen, die in het midden van de 19de eeuw tot 2 woningen werden omgevormd. Op het einde van de 19de eeuw werden ze gesloopt. De constructie die bij de opgraving vastgesteld werd (van planken en balken) gaat terug tot de 17de eeuw. De laatste CAI-locatie op de markt (**CAI-locatie 915021**) leverde dezelfde gracht met waarschijnlijk een

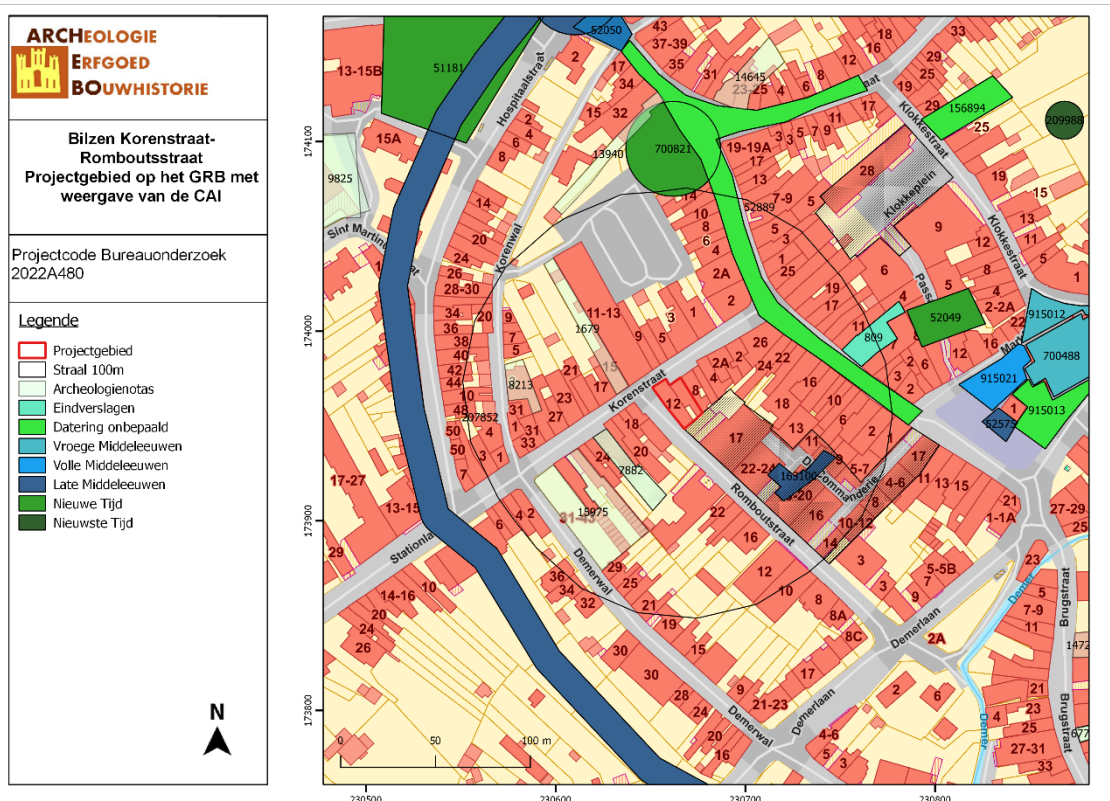
grensafbakende functie op. Uit deze gracht werd proto-steengoed, steengoed, roodbakkerd aardewerk, witbakkerd geglaazuurd aardewerk, één fragment Pingsdorf-aardewerk en een fragment Badorf-aardewerk gerecupereerd. Uit de 19de eeuw zou een bakstenen vloer dateren tegen de westkant van de toren van de kerk. Ook uit de Nieuwe Tijd dateert een woonhuis met stalling en een waterput. Een drietal paalkuilen zijn ongedateerd. Een kuil met daarin 3 soorten aardewerk, verbrande keien en een maalsteenfragment is in de bronstijd te plaatsen.

Net ten noorden van het plangebied, ter hoogte van **CAI-locatie 700488**, betreft het sporen uit de late middeleeuwen. Het gaat hier om 20 palen in een gracht: fundering van een oude versterking en/of naar middeleeuwse huizen en een bakstenen waterput, omgeven door houten planken. Uit de volle middeleeuwen werd hier een 13m brede watergracht gevuld met aardewerk uit Andenne en Brunsum en dierlijk botmateriaal aangetroffen. Ook uit de 16de eeuw (Nieuwe Tijd) werd een waterput, omgeven door houten planken, teruggevonden. **CAI-locatie 915011** verwijst naar een U-vormige stadsboerderij met twee bouwfasen, de oudste in de middeleeuwen en de verbouwingsfase in de 18de eeuw. Ook werd een waterput gevonden dat mogelijk behoorde tot het erf uit de eerste fase van de grote stadsboerderij. Uit de 19de eeuw dateert mogelijk restanten van de beschoeiing van de Demer. Verder werd er post-middeleeuws aardewerk gevonden.

Op ca. 160 m ten noordwesten van het plangebied werd op **CAI-locatie 156894** restanten van een waterput, opgebouwd uit mergelblokken, gevonden. De put was volledig opgevuld met recent puin. Rondom was de aanlegkuil van de waterput zichtbaar. Ook werd hier een kuil met lichtgrijze homogene zandige vulling met aan de buitenzijde een roestlaagje en een kelder uit mergelblokken, opgevuld met recent puin (verstoorde), aangetroffen waarvan de datering onduidelijk is. Uit de 16de eeuw zou een kuil met roestlaagje aan de buitenkant, een convexe bodem en opgevuld met een donkerbruingrijze licht kleiige vulling dateren. Hierin werden scherven gevonden van een bord in rood geglaazuurd aardewerk met geelgroene slibversiering en gedraaide standring én scherven van een braadpan of steelkom. De late middeleeuwen leverde een kuil met convexe bodem en donkerbruingrijze licht kleiige vulling en gele leemvlekken op. In deze kuil werden eveneens scherven teruggevonden van o.a. een driknep uit steengoed uit Siegburg. Ter hoogte van **CAI-locatie 163100** werden enkele kuilen uit de late middeleeuwen aangetroffen.

Vier CAI-locaties zijn te plaatsen in de Nieuwe Tijd. **CAI-locatie 52049** betreft 21 sporen, het merendeel ondiepe kuilen met aan de oostzijde het meeste vondstmateriaal en baksteengruis. Het grootste deel van de vondsten kwam uit één ronde kuil. Ter hoogte van **CAI-locatie 52889** werden drie waterputten, telkens gelegen aan een kruispunt van wegen, en restanten van een poel en een palenrij aan de rand van de poel aan het licht gebracht. De datering hiervan is onduidelijk. Verder werd uit de Nieuwe Tijd voorgevels van twee huizen en palen die het erf afbakenden, een mergelmuur die het restant is van de voorgevel van een oude brouwerij (die er vanaf 1735 gestaan heeft) en restanten van een houten wegdek (waarschijnlijk 18de of 19de eeuw) gevonden. **CAI-locatie 700821** verwijst naar een toevalsvondst van een goudkleurige munt met vermelding Remus et Remulus uit 1601, Duits opschrift. Op CAI-locatie 915010, aan het begijnhof, werden meerdere vlakgraven en muur- en funderingsresten uit mergel en baksteen uit de 17de eeuw teruggevonden. De muur- en funderingsresten zijn diep gefundeerd vanwege de drassige ondergrond. De structuur is te interpreteren als de begijnhofkerk.

CAI-locatie 209988, tot slot, betreft een kelder in baksteen in het midden van een tuin uit de 19de eeuw.

Figuur 21: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2022)

3.2.2 Bekrachtigde archeologienota's en nota's

Voor locaties binnen de middeleeuwse stadsomwalling werden reeds verschillende archeologienota's en nota's geschreven.

Vlakbij de markt ter hoogte van Camille Huysmansplein 6-10 werd een archeologienota geschreven (ID: 12825). Uit het bureauonderzoek blijkt dat op beide percelen van het projectgebied al in de 18de eeuw een soort stadboerderij stond. De kans op het aantreffen van oudere sporen is hoog in te schatten, temeer omdat het projectgebied in het centrum van de historische kern van de stad Bilzen gelegen is. Daarom wordt via het programma van maatregelen een proefputtenonderzoek geadviseerd om het terrein naar archeologische waarde te kunnen evalueren.²

Voor een nieuwbouw van een apotheek en drie appartementen aan de Brugstraat 4-6 werd een archeologienota geschreven (ID: 14726). Hierin werd geconcludeerd dat het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het onderzoeksgebied een waardevol en goed bewaard archeologische bodemarchief kan bevatten, met name sporen van bewoning, en/of overige ingebruikname binnen de middeleeuwse stad. Een vervolgonderzoek is dan ook noodzakelijk. Op basis van de archeologische verwachting en de evaluatie van de verschillende onderzoeksmethodes om deze verwachting in te vullen, in combinatie met de historische ingebruikname evenals de aard van het terrein dat zich in een stedelijke context bevindt

² van de Konijnenburg R., 2019

en deels bebouwd is, wordt geopteerd voor een vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van een combinatie van een proefsleuven- en proefputtenonderzoek.³

Eveneens in de Brugstraat, ter hoogte van nr. 16, werd een archeologienota geschreven (ID: 6777). Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek was het duidelijk dat het plangebied gunstig gelegen is voor de aanwezigheid van archeologische resten vanaf het neolithicum tot en met de nieuwste tijd. Op basis van het verwachtingsmodel werd een onderbouwd advies opgesteld. Er werden proefsleuven geadviseerd binnen het plangebied. De proefsleuven kunnen een beeld vormen van de bebouwing die zeker vanaf de 18de eeuw en mogelijk reeds eerder aanwezig was. Daarnaast zijn er mogelijk sporen aanwezig die verband houden met de nederzetting op de Borreberg.⁴ In 2019 werd dit vervolgonderzoek uitgevoerd (ID: 13005). De prospectie met ingreep in de bodem (proefputten) toonde aan dat er sprake is van weinig tot zelfs eerder geen (bewaarde) archeologisch en historisch relevante sporen/verkleuringen. Gezien de afwezigheid van archeologisch waardevolle én behoudenswaardige vindplaatsen wordt een vervolgonderzoek (opgraving) niet noodzakelijk geacht. Dit zou naar alle waarschijnlijkheid niet leiden tot een vermeerdering van de bestaande archeologische kennis.⁵

Ter hoogte van de Onze Lieve Vrouwstraat werd reeds uitvoerig onderzoek uitgevoerd. In het bureauonderzoek (ID: 809) werd geconcludeerd dat er op basis van de resultaten onvoldoende gegevens voorhanden waren om de afwezigheid van archeologische resten en/of de slechte gaafheid en conservering hiervan te staven. Om die reden wordt archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd. Naar aanleiding daarvan wordt in eerste instantie proefputten gericht op sites met complexe verticale stratigrafie geadviseerd. Een bijzonderheid hierbij is dat deze eveneens een bijdrage dienen te leveren in de kennis over de mate van intactheid betreffende de natuurlijke bodemopbouw, gezien er ook een hoge archeologische verwachting geldt voor steentijd artefactensites, echter tot op heden met een onbekende gaafheid. Op basis van de vraagstelling die eventueel niet beantwoord kunnen worden en/of nieuwe onderzoeksvragen die rijzen op basis van de proefputten gericht op sites met complexe verticale stratigrafie dient ten allen tijde de mogelijkheid open gehouden te worden om sleuven aan te leggen.⁶ In 2017 werd het vervolgonderzoek in de vorm van proefputten uitgevoerd (ID: 5364). Er werden tijdens het vooronderzoek met ingreep in de bodem 16 sporen aangetroffen en gedocumenteerd, alsook de resten van een voormalige kelder langsheen de straatzijde. De sporen en structuren kunnen wellicht gedateerd worden in de late en post-middeleeuwen, al zijn hier weinig aanwijzingen voor. Op basis van de vooronderzoeken stelde men verdere archeologische onderzoek voor en dit in de vorm van een archeologische opgraving, dit omwille van de hoge densiteit aan archeologische sporen en muurresten.⁷ De opgraving werd uitgevoerd in 2018 en leverde volgend resultaat op (ID 546):⁸

“Tijdens de archeologische opgraving werden in totaal 83 sporen en 14 muurresten aangetroffen en geregistreerd. Alle sporen zijn van antropogene oorsprong. De archeologische sporen kunnen globaal in volgende categorieën opgedeeld worden, nl: paalkuil/palenrij, greppel, leemwinningskuilen, puinkuilen en overige kuilen. Zeker zeven muren (mogelijk tien) behoren tot een kelder en een achterbouw van een oudere bebouwing langsheen de Onze Lieve Vrouwstraat. Een 23-tal sporen kunnen wellicht geïnterpreteerd worden als leemwinningskuilen. De leem die gewonnen werd uit de kuilen werd meer dan waarschijnlijk gebruikt voor de bouw van vakwerkhuzen in de nabijheid van het onderzoeksgebied. De leemwinningskuilen kunnen vermoedelijk in de 13de-14de eeuw gesitueerd worden. Van de 14 muren kunnen zeker 7 (mogelijk 10) muren in verband

³ Van de Staey I., Brans S. & Wesemael E., 2020

⁴ Simons R., Deville T. & Houbrechts S., 2018

⁵ Deville T., Houbrechts S., Simons R. & De Nutte G., 2019

⁶ Simons R., De Nutte G., Deville T. & Houbrechts S., 2016

⁷ Claesen J., Van Genechten B., Verbeelen G., Dirix E., Sys A., Audenaert E. & Bouckaert K., 2017

⁸ Claesen J., Van Genechten B., Verbeelen G., Dirix E., Sys A., Audenaert E., Keersmaekers E. & Bouckaert K., 2019

gebracht worden met een gebouw dat gelegen was aan de Onze Lieve Vrouwstraat. Het betreft daarbij een kelder en een achterbouw dat opgebouwd is in mergelsteen en vermoedelijk in de 17de eeuw of later opgetrokken is. Ter hoogte van de achterbouw werd in de zone van VAK 1 een brandlaag aangesneden. Deze brandlaag wijst er mogelijk op dat (een deel van) de achterbouw is afgebrand (en nadien terug is opgebouwd). Een ¹⁴C-analyse leverde daarentegen een datering op omstreeks 1100, maar is weinig betrouwbaar aangezien er sporen werden aangetroffen onder de laag die te situeren zijn in de 13de-14de eeuw (o.a. SP71). De bouwstenen van muren M6 en M9 vertonen brandsporen die mogelijk met een dergelijke brand verband houden. Muur M10 bevindt zich op de brandlaag en is dus later te situeren. Mogelijk is deze muur dus heropgebouwd. Deze muur werd opgebouwd om de achterbouw op te delen in twee kamers. De kelder had een tongewelf en de gepolierde vloer en trap zijn wellicht niet de oorspronkelijke vloer en trap van de kelder.

In totaal werden 43 scherven ingezameld en gedetermineerd. Het gaat daarbij voornamelijk om zgn. Maaslands wit aardewerk. De meeste van deze scherven zijn geel geglaazuurd. Daarnaast werden enkele scherven in proto-steengoed en steengoed (zgn. Brunssem-Schinveld) aangetroffen. Dit materiaal kan voornamelijk in de 13de-14de eeuw gedateerd worden. Ook werd een schaal uit Elmpsterwaar teruggevonden."

Ter hoogte van de Korenstraat 22, vlak ten westen van het studiegebied, werd een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek opgesteld (ID: 7882). Op basis van de gegevens uit dit bureauonderzoek blijkt dat het terrein wel eens waardevolle gegevens zou kunnen opleveren voor kennisvermeerdering van de ontwikkeling van de stad Bilzen. De locatie van het projectgebied, binnen de stadsmuren, kan tot meer kennis van de historische kern leiden. Gezien de verwachting werd voorgesteld het terrein te onderwerpen aan een archeologische prospectie met ingreep in de bodem door middel van proefputten met bijzondere aandacht voor mogelijk complexe stadscontexten.⁹ Tijdens het vervolgonderzoek in 2019 (ID: 13090) bleek vervolgonderzoek voor het terrein niet nodig aangezien met grote zekerheid is aangetoond dat er een gelimiteerd en onvolledig bodemarchief op het terrein aanwezig is. Bijgevolg hebben de geplande ruimtelijke ontwikkelingen slechts een beperkte impact op de reeds schaars aanwezige archeologische waarden op het terrein.¹⁰

Nog in de Korenstraat, vlak ten noordwesten van het studiegebied, werd naar aanleiding van een nieuwe eengezinswoning ter hoogte van nr. 15 een archeologienota opgemaakt (ID: 1679). Op basis van het bureauonderzoek werd geconcludeerd dat het terrein beschikt over een hoog archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht of een bodemarchief met een aanzienlijke accumulatie van archeologische waarden in verticale zin. Om dit te checken werd een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem geadviseerd.¹¹

Ter hoogte van de hoek van de Korenstraat met Demerwal, ten westen van het studiegebied, werd voor een appartementencomplex een archeologienota opgesteld (ID: 15975). Uit het bureauonderzoek blijkt dat de eerste bebouwing waarschijnlijk pas rond het midden van de 20ste eeuw gesitueerd kan worden. De kans op het aantreffen van sporen, daterend van de volle middeleeuwen tot 1950, is dan ook eerder laag. Gelet op de vermoede eerder natte bodemgesteldheid kan gesteld worden dat de archeologische verwachting naar sporen uit de steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd en vroege middeleeuwen eerder laag moet ingeschat worden. Met name naar sporen uit de steentijd zullen de recente bouwactiviteiten

⁹ De Loof A., 2018

¹⁰ Van den Bruel L., 2019

¹¹ Van Liefveringe N. & Cousin S., 2016

sterk verstorend geweest zijn en is het projectgebied niet direct gesitueerd in een gradiëntzone. Op basis hiervan wordt een proefputtenonderzoek geadviseerd om het terrein naar archeologische waarde te kunnen evalueren.¹²

Aan de Korenwal werd eveneens naar aanleiding van de realisatie van een appartementsgebouw een archeologienota opgemaakt (ID: 8213). Vermits het bureauonderzoek de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van archeologische resten heeft kunnen aantonen, wordt aanvullend vooronderzoek niet aanbevolen. Dit mede vanwege de aard van de werken. Gezien het bureauonderzoek aantoonde dat er een reële kans is op de aanwezigheid van archeologische resten op het terrein, wordt voorgesteld om zowel de sloop van de gebouwen als het uitgraven van de putten en de sleuven archeologisch te begeleiden om het terrein zo alsnog te kunnen waarderen en potentieel aanwezige resten te kunnen registreren.¹³

Naar aanleiding van de sloop van een gesloten eengezinswoning en de bouw van een tweewoonst ter hoogte van de Genutstraat 30 een archeologienota opgesteld (ID: 13940). Er zijn voldoende argumenten om te stellen dat het plangebied zich in een archeologisch interessante zone bevindt. Het terrein is immers binnen de historische stadskern van Bilzen gelegen. Hoewel dit het geval is, zullen de toekomstige werken slechts een minimale invloed op het bodemarchief hebben. De meeste werken vinden plaats in reeds verstoorde bodem. Verder archeologisch onderzoek in het plangebied zou dus amper tot geen informatie kunnen opleveren over de menselijke aanwezigheid in dit gebied. Het kennisvermeerderingspotentieel wordt daardoor laag ingeschat.¹⁴

Nog in de Genutstraat werd voor een geplande nieuwbouw een archeologienota opgemaakt (ID: 14645). Hier werd dezelfde conclusie naar voor geschoven als ter hoogte van de Genutstraat 30, maar werd er wel verder archeologisch onderzoek aanbevolen, aangezien dit onderzoek meer informatie zou kunnen opleveren over de menselijke aanwezigheid in dit gebied. Het kennisvermeerderingspotentieel wordt als groot ingeschat.¹⁵

3.2.3 Inventaris Onroerend Erfgoed (IOE)

De Inventaris van het onroerend erfgoed biedt een overzicht van waardevol erfgoed in Vlaanderen. Zowel bouwkundig, archeologisch, landschappelijk als varend erfgoed zijn opgenomen in deze databank, goed voor meer dan 83.000 erfgoedobjecten in totaal. Op basis van diverse zoekcriteria kan er heel gericht naar de verschillende erfgoedobjecten gezocht worden. Erfgoedobjecten kunnen vastgesteld en/of beschermd zijn.¹⁶ Het onderzoeksgebied is gelegen in een vastgestelde archeologische zone, met name de historisch stadskern van Bilzen (ID 11876).

¹² van de Konijnenburg R. & Swennen F., 2020

¹³ De Langhe H. & Wesemael E., 2018

¹⁴ Heirbaut E.N.A. & Hagen J., 2020

¹⁵ Heirbaut E.N.A. & Dockx C., 2020

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Inventaris Onroerend Erfgoed", geraadpleegd 2 juli 2022, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>.

3.3 HISTORIEK EN CARTOGRAFISCHE BRONNEN

3.3.1 Onderzoek historische bronnen

Bilzen (*bhal*-[glanzend, wit]-*isa* [water]=>bhalisia) wordt ook Beukenbilzen genoemd, ter onderscheiding van Eikenbilzen (Eigenbilzen). De naam wordt omschreven als Bucholtbilsen (1231), Bughoutbilsen (1274), Bucobilsen (1256), Bokebilsen (1295), Bucholtbilsen (1362) en vervolgens Blise, Blisia (1333, 1366, 1375).

In de Romeinse periode bestond Bilzen als een kleine nederzetting langs de heerbaan Tongeren – Nijmegen.

Vanaf de vroege middeleeuwen vestigden Frankische kolonisten zich op de steile Borreberg. In de 11de eeuw zou hier een houten vesting gestaan hebben. De versterkte nederzetting ontwikkelde zich tot een klein handelscentrum. Graaf Lodewijk I van Loon palmde dit centrum in op het einde van de 12de eeuw. Midden 13de eeuw werd Bilzen als stad erkend. In 1366 kwam het graafschap Loon onder het bewind van de prins-bisschop van Luik. Tijdens de Luikse successiestrijd tussen Willem van der Marck en Johan van Horne in 1483 werd de stad nagenoeg helemaal verwoest en ontmanteld door de troepen van Keizer Maximiliaan I. In 1506 werd de stad herbouwd, maar in 1576 werd ze opnieuw geplunderd. Gedurende de 16de en 17de eeuw werd Bilzen nog verschillende malen ingenomen en in de as gelegd. Dit had te maken met de nabijheid van de vesting Maastricht. De talloze inkwartieringen van vreemde troepen hielden economische heropleving tegen. Tot in het eerste kwart van de 19de eeuw gebeurde de verbinding met de omliggende steden (Hasselt, Tongeren, Maastricht) via kleine wegen. In 1839 werd de steenweg Tongeren-Bilzen aangelegd, in 1851 de steenweg Bilzen-Hasselt. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw verbonden ook verschillende spoorlijnen Bilzen met andere steden. Naast zijn functie als klein, regionaal handelscentrum bleef Bilzen tot de 20ste eeuw een landelijke gemeente zonder industrie.¹⁷

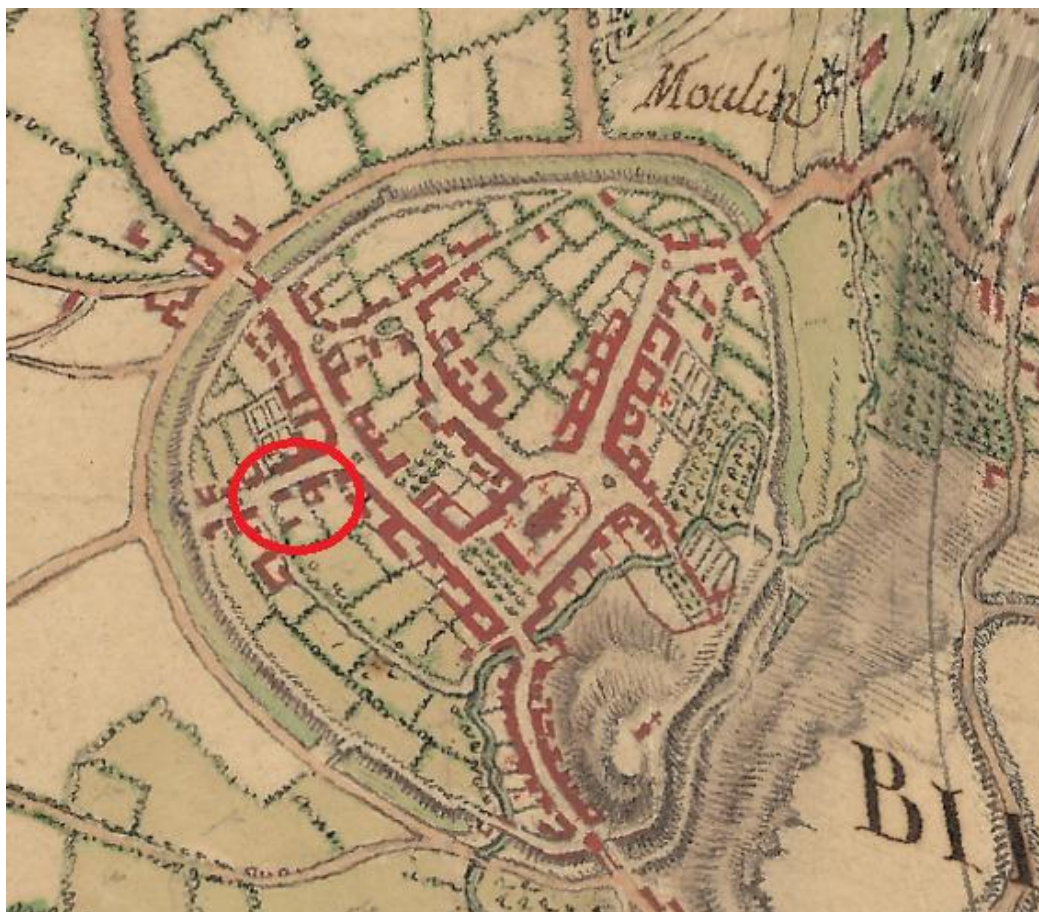
3.3.2 Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

Vooreerst worden enkele pre-19de -eeuwse cartografische bronnen behandeld zoals de Villaretkaart en de Ferrariskaart. De Villaretkaart (ca. 1745-48) toont duidelijk de bewoningskern van Bilzen aan. De stad kenmerkt zich als een eivorm gelegen langs de Demer. Het plangebied is nog niet in detail gekarteerd, maar de Korenstraat is reeds aanwezig en bebouwd. Op de Ferrariskaart valt af te leiden dat het projectgebied rond 1777 bebouwd is. Ook wordt de Romboutstraat gekarteerd als een kleinere weg geflankeerd door een bommenrij.

¹⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 'Bilzen'

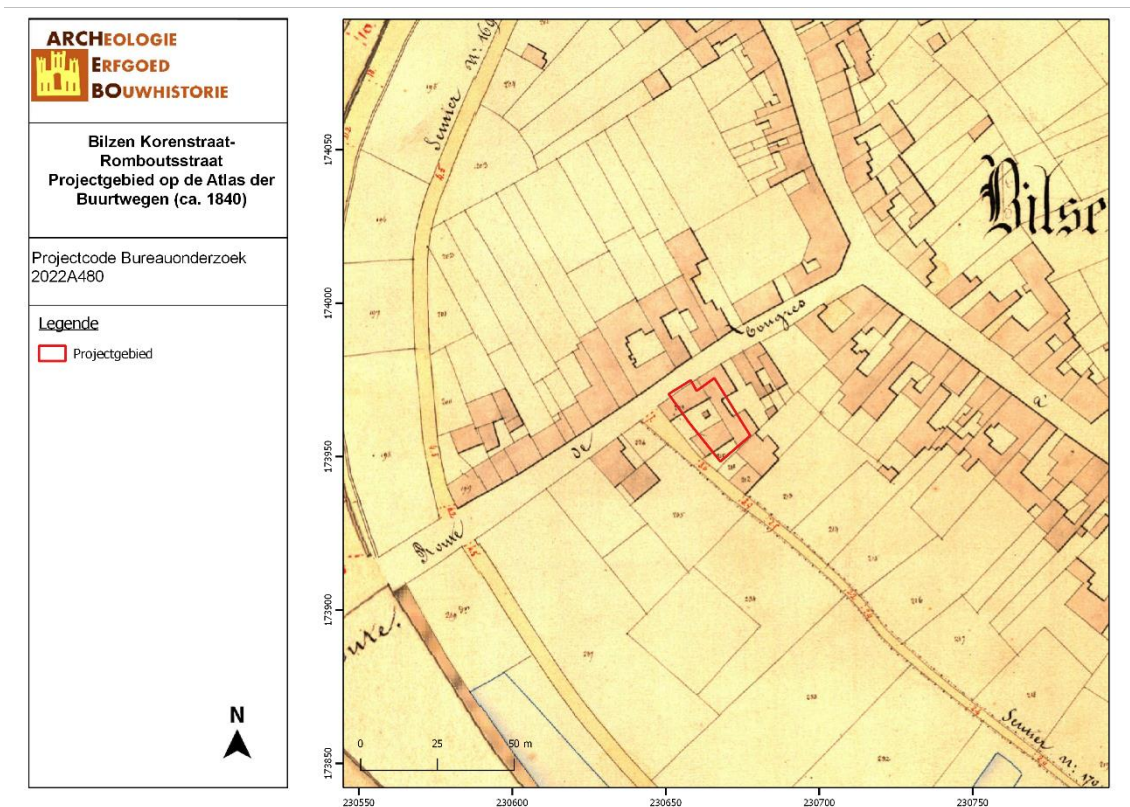
Figuur 22 Uitsnede uit de 18de-eeuwse kaart van Villaret met benaderende ligging van het plangebied (Geopunt, 2022)

Figuur 23: Detail uit de Ferriskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2022)

Vervolgens worden vier cartografische bronnen uit de 19de eeuw vergeleken. De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.¹⁸ De kaarten Vandermaelen of Vandermaelenkaarten zijn een verzameling van historische kaarten van België, gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Deze kaarten geven een gedetailleerd beeld van heel België en worden beschouwd als de opvolger van de Ferrariskaarten uit de periode 1771-1778. Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Een vierde bron is de topografische kaart van 1873.

Op de Atlas der Buurtwegen is bewoning te zien op het terrein, zowel langs de Korenstraat als langs de Romboutstraat. Centraal is een open ruimte aanwezig. Op de Vandermaelenkaart is hetzelfde beeld waar te nemen. De Popp-kaart is niet beschikbaar voor dit landsdeel. Op de topografische kaart van 1871 is een gelijkaardig beeld te zien als de Vandermaelenkaart.

Figuur 24: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2022)

¹⁸ Geopunt Vlaanderen, "Atlas der Buurtwegen", geraadpleegd februari 2022

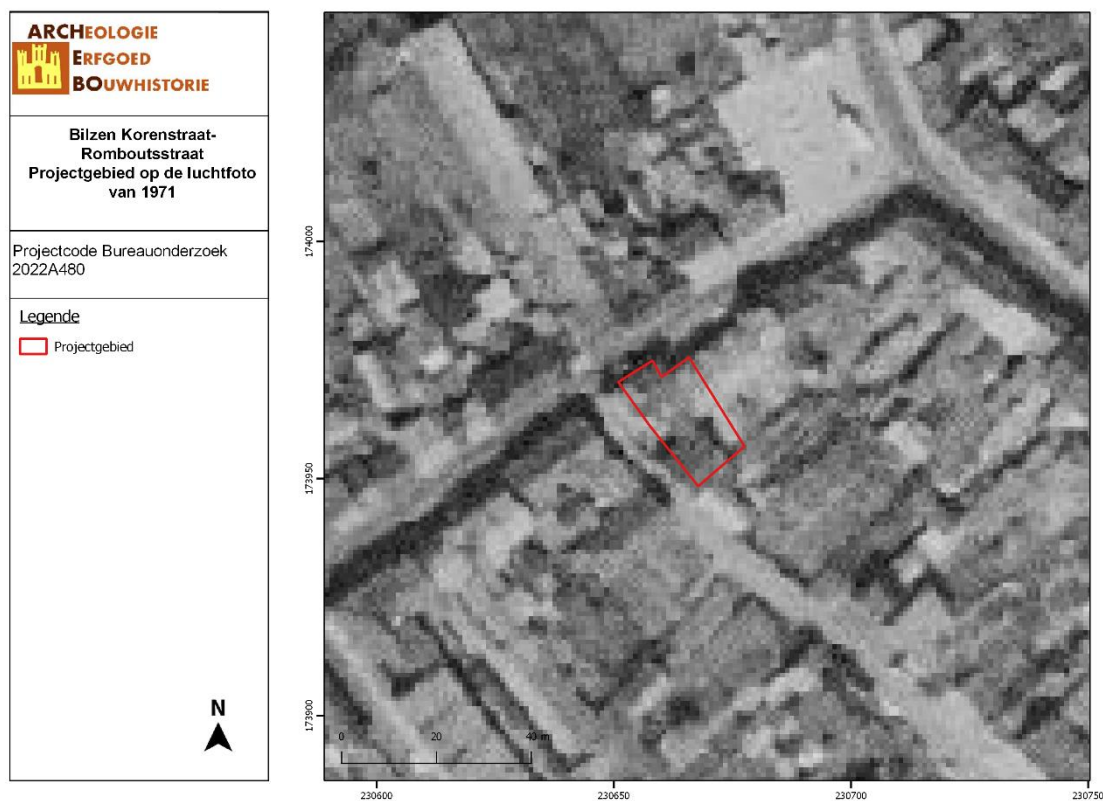

Figuur 25: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2022)

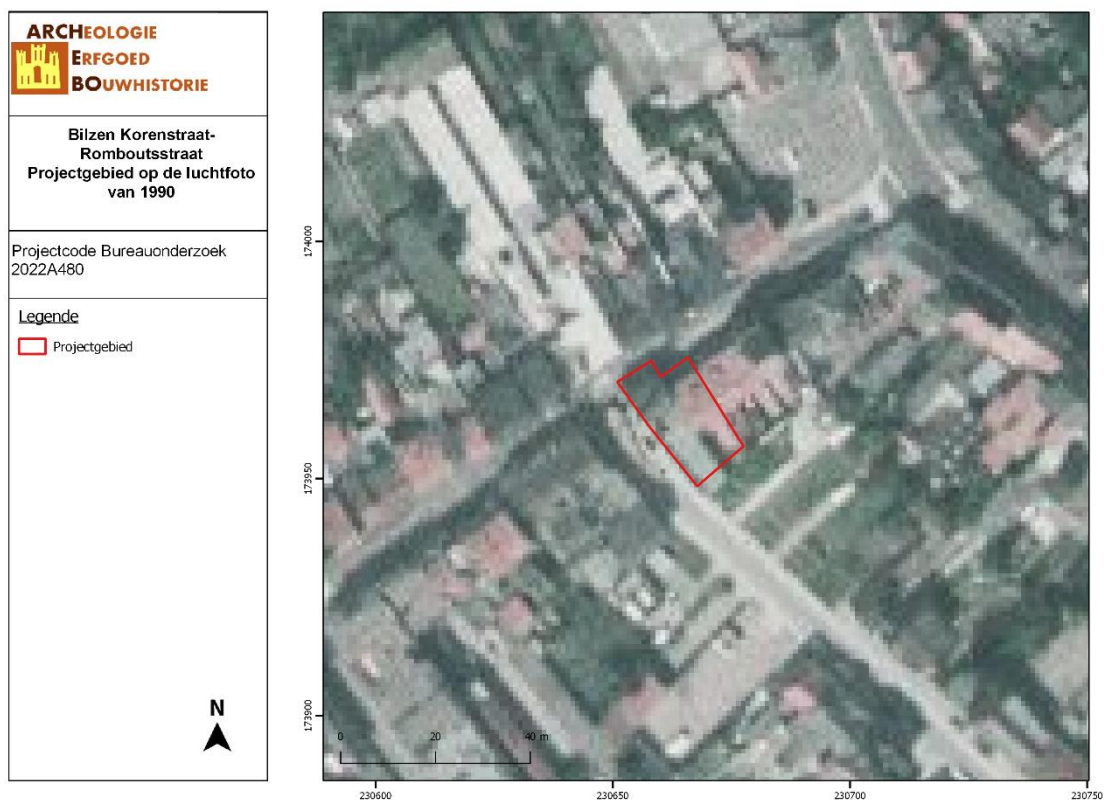

Figuur 26: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1871 (Cartesius, 2022)

Vervolgens worden er topografische kaarten en luchtfoto's uit de 20ste en 21ste eeuw vergeleken. Op de luchtfoto van 1971 is de huidige bebouwing te zien. Er is ook duidelijk een expansie van bewoning op te merken tussen de late 19de en midden 20ste eeuw. Ten westen van het terrein is nu ook een dense bewoning te zien, waar voordien nog akker/weilanden aanwezig waren binnen de stad. Vanaf de jaren '70 lijkt Het plangebied geen structurele wijzigingen meer te ondergaan tot op de dag van vandaag.

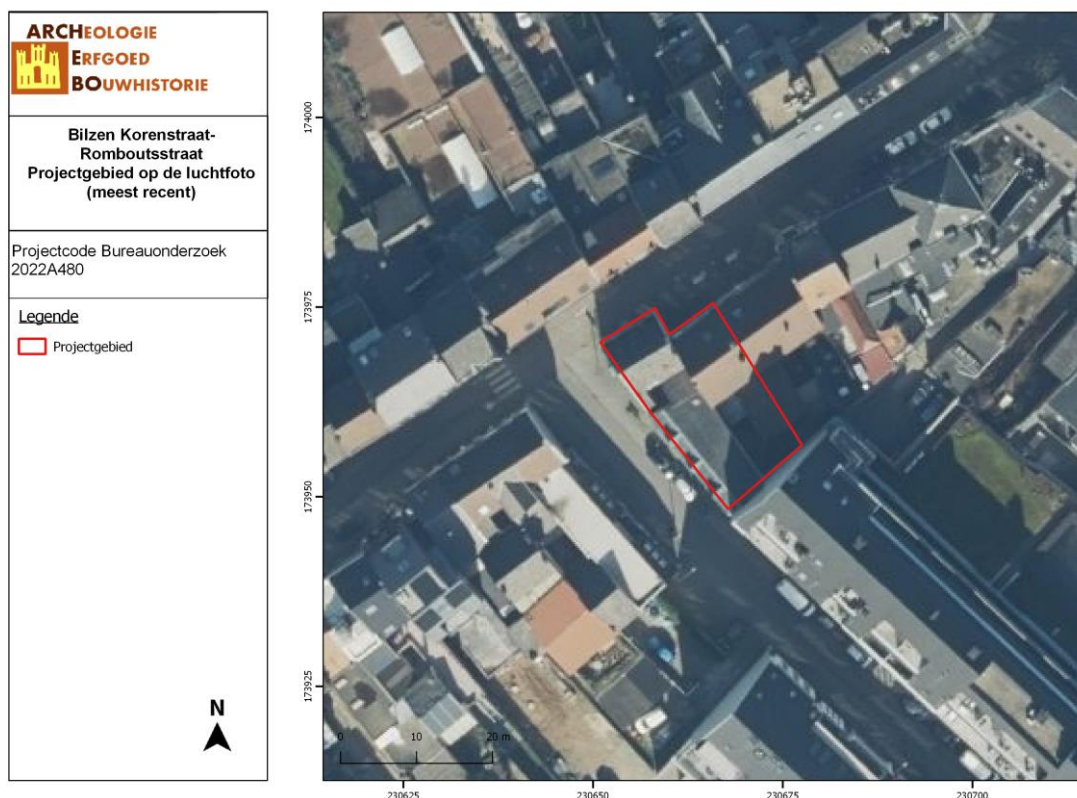
Figuur 27: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1971 (Geopunt, 2022)

Figuur 28: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1990 (Geopunt, 2022)

Figuur 29: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2000-2003 (Geopunt, 2022)

Figuur 30: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2021/2022 (Geopunt, 2022)

3.4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Op basis van bovenstaande gegevens kan er een verwachting opgesteld worden naar mogelijke archeologische waarden binnen het projectgebied.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het volledige projectgebied omschreven als bebouwde zone ('OB'). In de nabijheid komen de bodemtypes Adp, Abp, AbB en Aba1 voor. Dit zijn matig natte tot droge leembodems zonder profiel, met textuur B horizont of met textuur B of structuur B horizont.

Het projectgebied grenst aan de westelijke oever van de Demer, op de gradiëntzone naar een hoger gelegen plateau ten noordwesten van het terrein. Het projectgebied ligt volgens het Digitaal Hoogtemodel op een westelijke helling langsheen de Demervallei. Gezien de topografische ligging is er enigszins een verwachting op het aantreffen van steentijd, maar gezien de stadscontext is de in situ-bewaring eerder laag in te schatten. Bovendien worden er in de onmiddellijke nabijheid van het onderzoeksgebied geen meldingen gemaakt van steentijdartefacten. Het aantreffen van steentijdartefacten is nooit volledig uit te sluiten, maar indien er toch artefacten aanwezig zouden zijn, bevinden deze zich wellicht in secundaire context.

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Bilzen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest vanaf minstens het midden van de 18de eeuw en wellicht al voordien. Deze bebouwing loopt verder door tot op de dag van vandaag.

De Centrale Archeologische Inventaris toont verschillende vondsten/locaties binnen de middeleeuwse stadsomwalling. Het betreft daarbij voornamelijk vondsten die in de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd te

dateren zijn. Enkel ter hoogte van de markt werd een kuil aangetroffen met daarin 3 soorten aardewerk, verbrande keien en een maalsteenfragment daterend uit de bronstijd.

Het projectgebied bevindt zich in een omgeving met archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht binnen een stadscontext.

4 RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient in akte genomen te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1 ALGEMEEN

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor een projectgebied aan de Korenstraat 10-12 en Romboutstraat 21 te Bilzen (Limburg). Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever de bouw inplannen van een woongeheel met 8 eenheden en 2 handelsruimten. Het projectgebied heeft een totale oppervlakte van ca. 353m² en bevindt zich binnen de archeologische zone van Bilzen.

De geplande werken omvatten in eerste instantie de sloop van de bestaande bebouwing. Nadien zal een woongeheel met 8 wooneenheden en 2 handelsruimten opgetrokken worden. Het woongeheel zal uit een kelderniveau, gelijkvloers en 3 bovenverdiepingen bestaan. Onder de parkeerkelder, die tot 385cm onder het huidige maaiveldniveau zal uitgegraven worden, worden nog een regenwaterput van 10.000l, een bufferbekken van 30.000l, een pompput en het parkeersysteem voorzien. De totale maximale uitgravingsdiepte zal hierdoor 5,85m bedragen. De geplande werken zullen bijgevolg over het volledige plangebied tot grote diepte verstoringen van het bodemarchief teweeg brengen.

Op basis van de bureaustudie en de geplande werken dient een verder archeologisch vooronderzoek te gebeuren over het volledige terrein (ca. 353m²). De geplande werken zullen immers tot grote diepte reiken en daarbij zal het archeologisch bodemarchief volledig verstoord worden. Gezien het hogere archeologische potentieel en de impact van de werkzaamheden dient een verder vooronderzoek te gebeuren. Dit onderzoek zal meer inzichten verwerven in de ontwikkeling van de stad Bilzen. Het verder vooronderzoek kan pas gebeuren na de bovengrondse sloop van de huidige woningen.

4.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Bilzen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest vanaf minstens het midden van de 18de eeuw en wellicht al voordien. Deze bebouwing loopt verder door tot op de dag van vandaag. De Centrale Archeologische Inventaris toont verschillende vondsten/locaties binnen de middeleeuwse stadsomwalling. Het betreft daarbij voornamelijk vondsten die in de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd te dateren zijn. Enkel ter hoogte van de markt werd een kuil aangetroffen met daarin 3 soorten aardewerk, verbrande keien en een maalsteenfragment daterend uit de bronstijd. Het projectgebied bevindt zich in een omgeving met archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht binnen een stadscontext.

2. *Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?*

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Bilzen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest vanaf minstens het midden van de 18de eeuw en wellicht al voordien. Deze bebouwing loopt verder door tot op de dag van vandaag.

3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?*

Het projectgebied bevindt zich in een omgeving met archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht binnen een stadscontext.

4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

Het terrein is momenteel volledig ingenomen door bebouwing. Kelders zijn niet aanwezig of niet gekend. Er kunnen verstoringen verwacht worden, maar dan vooral in de bovenste lagen. Bovendien kunnen de huidige muren teruggaan of gefundeerd zijn op oudere muurstructuren. Archeologisch erfgoed op diepere niveaus kan nog goed bewaard en aanwezig zijn.

4.3 SAMENVATTING / ASSESSMENT BUREAUONDERZOEK

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

4.3.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor een projectgebied aan de Korenstraat 10-12 en Romboutstraat 21 te Bilzen (Limburg). Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever de bouw inplannen van een woongeheel met 8 eenheden en 2 handelsruimten. Het projectgebied heeft een totale oppervlakte van ca. 353m² en bevindt zich binnen de archeologische zone van Bilzen.

De geplande werken omvatten in eerste instantie de sloop van de bestaande bebouwing. Nadien zal een woongeheel met 8 wooneenheden en 2 handelsruimten opgetrokken worden. Het woongeheel zal uit een kelderniveau, gelijkvloers en 3 bovenverdiepingen bestaan. Onder de parkeerkelder, die tot 385cm onder het huidige maaiveldniveau zal uitgegraven worden, worden nog een regenwaterput van 10.000l, een bufferbekken van 30.000l, een pompput en het parkeersysteem voorzien. De totale maximale uitgravingsdiepte zal hierdoor 5,85m bedragen. De geplande werken zullen bijgevolg over het volledige plangebied tot grote diepte verstoringen van het bodemarchief teweeg brengen.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het volledige projectgebied omschreven als bebouwde zone ('OB'). In de nabijheid komen de bodemtypes Adp, Abp, AbB en Aba1 voor. Dit zijn matig natte tot droge leembodems zonder profiel, met textuur B horizont of met textuur B of structuur B horizont.

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Bilzen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest vanaf minstens het midden van de 18de eeuw en wellicht al voordien. Deze bebouwing loopt verder door tot op de dag van vandaag. De Centrale Archeologische Inventaris toont verschillende vondsten/locaties binnen de middeleeuwse stadsomwalling. Het betreft daarbij voornamelijk vondsten die in de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd te dateren zijn. Enkel ter hoogte van de markt werd een kuil aangetroffen met daarin 3 soorten aardewerk, verbrande keien en een maalsteenfragment daterend uit de bronstijd. Het projectgebied bevindt zich in een omgeving met archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht binnen een stadscontext.

Het projectgebied grenst aan de westelijke oever van de Demer, op de gradiëntzone naar een hoger gelegen plateau ten noordwesten van het terrein. Het projectgebied ligt volgens het Digitaal Hoogtemodel op een westelijke helling langsheen de Demervallei. Gezien de topografische ligging is er enigszins een verwachting op het aantreffen van steentijd, maar gezien de stadscontext is de in situ-bewaring eerder laag in te schatten. Bovendien worden er in de onmiddellijke nabijheid van het onderzoeksgebied geen meldingen gemaakt van steentijdartefacten. Het aantreffen van steentijdartefacten is nooit volledig uit te sluiten, maar indien er toch artefacten aanwezig zouden zijn, bevinden deze zich wellicht in secundaire context.

Op basis van de bureaustudie en de geplande werken dient een verder archeologisch vooronderzoek te gebeuren over het volledige terrein (ca. 353m²). De geplande werken zullen immers tot grote diepte reiken en daarbij zal het archeologisch bodemarchief volledig verstoord worden. Gezien het hogere archeologische potentieel en de impact van de werkzaamheden dient een verder vooronderzoek te gebeuren. Dit onderzoek zal meer inzichten verwerven in de ontwikkeling van de stad Bilzen. Het verder vooronderzoek kan pas gebeuren na de bovengrondse sloop van de huidige woningen.

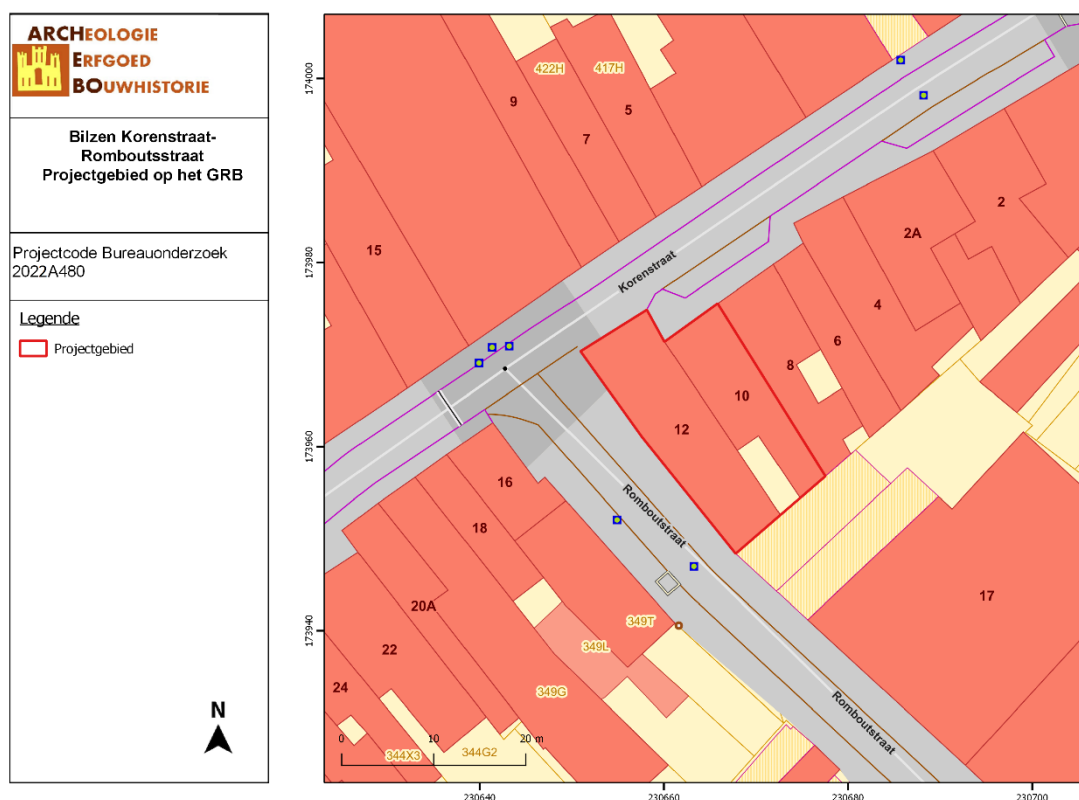
4.3.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

De geplande werken omvatten in eerste instantie de sloop van de bestaande bebouwing. Nadien zal een woongeheel met 8 wooneenheden en 2 handelsruimten opgetrokken worden. Het woongeheel zal uit een kelderniveau, gelijkvloers en 3 bovenverdiepingen bestaan. Onder de parkeerkelder, die tot 385cm onder het huidige maaiveldniveau zal uitgegraven worden, worden nog een regenwaterput van 10.000l, een bufferbekken van 30.000l, een pompput en het parkeersysteem voorzien. De totale maximale uitgravingsdiepte zal hierdoor 5,85m bedragen. De geplande werken zullen bijgevolg over het volledige plangebied tot grote diepte verstoringen van het bodemarchief teweeg brengen.

Het plangebied bevindt zich binnen de historische stadskern van Bilzen. Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest vanaf minstens het midden van de 18de eeuw en wellicht al voordien. Deze bebouwing loopt verder door tot op de dag van vandaag. De Centrale Archeologische Inventaris toont verschillende vondsten/locaties binnen de middeleeuwse stadsomwalling. Het betreft daarbij voornamelijk vondsten die in de middeleeuwen en de Nieuwe Tijd te dateren zijn. Het projectgebied

bevindt zich in een omgeving met archeologisch potentieel. Het projectgebied situeert zich immers binnen een vastgestelde archeologische zone, namelijk de middeleeuwse stadskern van Bilzen. Er is specifiek een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden uit de vroege en volle middeleeuwen omdat deze stad zich vooral tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Er wordt een site met complexe verticale stratigrafie verwacht binnen een stadscontext. Het projectgebied grenst aan de westelijke oever van de Demer, op de gradiëntzone naar een hoger gelegen plateau ten noordwesten van het terrein.

Op basis van de bureaustudie en de geplande werken dient een verder archeologisch vooronderzoek te gebeuren over het volledige terrein (ca. 353m²). De geplande werken zullen immers tot grote diepte reiken en daarbij zal het archeologisch bodemarchief volledig verstoord worden. Gezien het hogere archeologische potentieel en de impact van de werkzaamheden dient een verder vooronderzoek te gebeuren. Dit onderzoek zal meer inzichten verwerven in de ontwikkeling van de stad Bilzen. Het verder vooronderzoek kan pas gebeuren na de bovengrondse sloop van de huidige woningen.

Figuur 31 Advieszone voor verder archeologisch vooronderzoek (ca. 353m² - volledige plangebied; bron: geopunt 2022).

4.4 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat de geplande werken het archeologisch bodemarchief zullen verstoren binnen het volledige plangebied (ca. 353m²). In deze zone dient een verder archeologisch vooronderzoek te gebeuren. Dit wordt verder gedetailleerd besproken in het 'Programma van maatregelen'.

5 BIBLIOGRAFIE

Publicaties

Claesen J., Van Genechten B., Verbeelen G., Dirix E., Sys A., Audenaert E. & Bouckaert K., 2017: Nota. Bilzen – Onze Lieve Vrouwstraat. *ARCHEBO-Rapport 2017F173*, Kortenaken

Claesen J., Van Genechten B., Verbeelen G., Dirix E., Sys A., Audenaert E., Keersmaekers E. & Bouckaert K., 2019: Eindverslag. Bilzen – Onze Lieve Vrouwstraat. Verslag van Resultaten *ARCHEBO-Rapport 2017J233*, Kortenaken

De Langhe H. & Wesemael E., 2018: Archeologienota Bilzen, Korenwal. Realisatie van een appartementsgebouw. Deel 1: Verslag van Resultaten, Aron-Rapport 631, Tongeren

De Loof A., 2018: *Archeologienota met uitgesteld vooronderzoek, Bilzen – Korenstraat 22. Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek*, Dossier 2018F89, Sint-Truiden

Deville T., Houbrechts S., Simons R. & De Nutte G., 2019 : *Brugstraat 16 te Bilzen. Nota door middel van proefputten*, Condor Rapporten 563, Hasselt

Gullentops F., Paulissen E. & Vandenberghe N., 2000: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart – kaartblad 34 Tongeren*, Leuven

Gullentops F. & Wouters L., 1996: *Delfstoffen in Vlaanderen. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBL*

Heirbaut E.N.A. & Dockx C., 2020: *Een geplande nieuwbout aan de Genutstraat te Bilzen. Archeologienota*, LAReS, Halle-Zoersel

Heirbaut E.N.A. & Hagen J., 2020: *Slopen van een gesloten eengezinswoning en bouw van een tweewoonst te Bilzen. Archeologienota*, LAReS, Halle-Zoersel

Simons R., De Nutte G., Deville T. & Houbrechts S., 2016: OLV Straat 9/9a te Bilzen (gem. Bilzen). Archeologische bureaustudie. *ArcheoPro Rapporten 238*, Hasselt

Simons R., Deville T. & Houbrechts S., 2018: *Brugstraat 16 te Bilzen (gem. Bilzen). Archeologienota*, Condor Rapporten 423, Hasselt

van de Konijnenburg R., 2019: *Bilzen, Camille Huysmansplein 6-10, HAAST-rapport 2019-52*, Bree

van de Konijnenburg R. & Swennen F., 2020: Bilzen, Korenstraat - Demerwal, HAAST-rapport 2020-43, Bree

Van de Staey I., Brans S. & Wesemael E., 2020: Archeologienota Bilzen, Brugstraat 4-6. Nieuwbouw van een apotheek en drie appartementen, Aron-Rapport 873, Tongeren

Van den Bruel L., 2019: *Nota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Korenstraat 22 te Bilzen*, Studiebureau Archeologie, Tienen

Van Liefferinge N. & Cousin S., 2016: *Archeologienota: De bouw van een nieuwe eengezinswoning aan de Korenstraat te Bilzen*, Studiebureau Archeologie, Kessel-Lo

Van Ranst E. & Sys C., 2000: Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20.000), Gent: Laboratorium voor Bodemkunde

Online bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed. 'Inventaris Onroerend Erfgoed', laatst geraadpleegd op 14 februari 2022: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

Agentschap Onroerend Erfgoed. 'Bilzen', laatst geraadpleegd op 14 februari 2022: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120349>

Wikipedia. 'Bilzen', laatst geraadpleegd op 14 februari 2022: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Bilzen>

6 FIGURENLIJST

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen	4
Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2022) .	6
Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2022).....	6
Figuur 4: Bestaande toestand met zicht op de huidige drie woningen (bron: initiatiefnemer).....	8
Figuur 5: Zicht op de huidige woningen en handelspanden aan de Korenstraat 10 en 12 (Google maps, 2022).....	9
Figuur 6: Zicht op het huidige handelspand aan de Romboutstraat 21 (Google maps, 2022)	9
Figuur 7 Doorsnede van het plangebied bestaande toestand (bron: initiatiefnemer)	10
Figuur 8: ontwerpplan - gelijkvloers (initiatiefnemer, 2022).....	11
Figuur 9: ontwerpplan – kelderniveau (initiatiefnemer, 2022).	12
Figuur 10: Ontwerpplan - snede (initiatiefnemer, 2022)	12
Figuur 11 Ontwerpplan - snede (initiatiefnemer, 2022)	13
Figuur 12: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2022).....	15
Figuur 13: Ruime situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2022)	15
Figuur 14: Detail van het plangebied gelegen op de westelijke oever en heuvelrug van de Demervallei (Geopunt, 2022)	16
Figuur 15: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2022).....	17
Figuur 16: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2022)	18
Figuur 17: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2022)	18
Figuur 18: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2022)	19
Figuur 19: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2022).....	20
Figuur 20: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2022).....	20
Figuur 21: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2022)	23
Figuur 22 Uitsnede uit de 18 ^{de} -eeuwse kaart van Villaret met benaderende ligging van het plangebied (Geopunt, 2022)	28
Figuur 23: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2022)	28
Figuur 24: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2022).....	29
Figuur 25: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2022)	30
Figuur 26: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1871 (Cartesius, 2022).....	30
Figuur 27: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1971 (Geopunt, 2022)	31
Figuur 28: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1990 (Geopunt, 2022)	32
Figuur 29: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2000-2003 (Geopunt, 2022).....	32
Figuur 30: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2021/2022 (Geopunt, 2022)	33
Figuur 31 Advieszone voor verder archeologisch vooronderzoek (ca. 353m ² - volledige plangebied; bron: geopunt 2022).	38